
TURVAPAIKANHAKIJOIDEN KÄSITYKSIÄ OSALLISUUDESTA

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu, kevät 2014

Vilma Arvola

HÄMEENLINNA
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen aikuissosiaalityö

Tekijä	Vilma Arvola	Vuosi 2014
Työn nimi	Turvapaikanhakijoiden käsityksiä osallisuudesta	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut selvittää turvapaikanhakijoiden käsityksiä osallisuudesta arjessa sekä turvapaikanhakijoiden käsityksiä vastaanottokeskuksen toiminnasta turvapaikanhakijoiden osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien tueksi. Opinnäytetyön työelämäkumppanina on ollut eteläsuomalainen vastaanottokeskus.

Teoriaosuudessa on kerrottu osallisuudesta ja turvapaikanhakuprosessista Suomessa. Aihe on ajankohtainen, mutta tuoreita tutkimuksia turvapaikanhakijoista on vähän. Turvapaikanhakijoiden osallisuuden käsitysten kuuleminen on tärkeää, jotta heitä olisi mahdollista tukea oikealla tavalla toimimaan itsenäisesti.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus ja tieto kerättiin teemahaastatteluilta. Haastatteluihin osallistui neljä täysi-ikäistä yksin Suomeen tullutta turvapaikanhakijaa, joiden turvapaikkaprosessi on ollut käynnissä vähintään vuoden ajan. Haastattelut tehtiin suomeksi, englanniksi tai yhdistäen molempia kieliä. Haastattelun kieli ei ollut yhdenkään haastatellun turvapaikanhakijan äidinkieli.

Turvapaikanhakijoiden käsitykset osallisuudesta ja siihen vaikuttavista syistä olivat hyvin yksilöllisiä. Kotimaan tilanteesta ja turvapaikkaprosessin aiheuttamasta epävarmuudesta johtuen koettiin hankalana yrittää kotoutua Suomeen. Haastatelluilla turvapaikanhakijoilla oli mielenterveyden ongelmia ja univaikeuksia. Henkinen hyvinvointi vaikutti toimintakykyyn ja käsitykseen omasta mahdollisuudesta vaikuttaa omaan arkeen. Asunnon jakaminen yhdessä muiden turvapaikanhakijoiden kanssa koettiin haasteellisena omaa vaikuttamista rajaavana tekijänä.

Avainsanat Osallisuus, turvapaikanhakija, vastaanottokeskus

Sivut 34 s. + liitteet 1 s.

HÄMEENLINNA
Bachelor of Social Services
Sociopedagogical Social Work

Author	Vilma Arvola	Year 2014
Subject of Bachelor's thesis	Asylum seekers perceptions about participation	

ABSTRACT

The aim of the thesis was to examine asylum seekers' views on participation and their perceptions on whether the reception center supports participation and their change to affect their own wellbeing. The cooperation partner of the thesis was a reception center in Southern Finland.

The theoretical part of the thesis deals with participation and the asylum seeking process in Finland. The topic is current but there are not many recent researches about the asylum seekers. It is important to hear the views of asylum seekers so as to find ways of supporting them to be independent.

The thesis was a qualitative research and the data were gathered by using thematic interview. Four adult asylum seekers who came to Finland alone, and whose asylum process has been underway for at least one year were interviewed for the thesis. The interviews were conducted in Finnish, English or mixing both languages. The language of the interview was not the mother tongue of any interviewed asylum seeker.

The perceptions of the asylum seekers about participation and things affecting that were individualized. Due to the situation in their home country and uncertainty caused by the asylum process, the asylum seekers found it challenging to try to integrate into the Finnish society. The asylum seekers who were interviewed had psychological challenges and difficulties in sleeping. Their mental state had affected their functional capacity and their sense of being able to influence their own life. Sharing an apartment with other asylum seekers was challenging and that affected their possibilities to have an effect on their individuality.

Keywords Participation, asylum seeker, reception center

Pages 34 p. + appendices 1 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TURVAPAIKANHAKIJAT SUOMESSA.....	2
2.1	Turvapaikanhakuprosessi.....	2
2.2	Turvapaikanhakijoiden oleskeluluvat.....	3
2.3	Asuminen turvapaikanhakuprosessin aikana.....	4
2.4	Turvapaikanhakijan oikeudet ja velvollisuudet.....	4
3	OSALLISUUS.....	5
3.1	Osallisuus monikulttuurisesta näkökulmasta.....	6
3.2	Arjen osallisuus.....	7
4	AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA.....	8
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	9
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	9
6.1	Tutkimusmenetelmä.....	10
6.2	Haastattelujen toteutus.....	10
6.3	Aineiston analyysinä teemoittelu.....	11
6.4	Luotettavuus ja eettisyys.....	12
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	12
7.1	Asuminen vastaanottokeskuksessa.....	13
7.2	Syöminen.....	14
7.3	Terveys ja hyvinvointi.....	16
7.4	Nukkuminen.....	17
7.5	Turvallisuus.....	18
7.6	Suomenkieli ja opiskelu.....	19
7.7	Vapaa-aika.....	20
7.8	Sosiaaliset kontaktit.....	22
7.9	Tietous suomalaisesta yhteiskunnasta ja turvapaikanhakijan oikeuksista.....	24
7.10	Vastaanottokeskus turvapaikanhakijan tukena.....	24
7.11	Suhtautuminen viranomaisiin ja turvapaikanhakuprosessin järjestelmään.....	25
7.12	Ymmärtäminen.....	26
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	27
	LÄHTEET.....	31

Liite 1 Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Sosiaalialan ohjaustyössä on tarkoituksena asiakkaiden tietoisuuden lisääminen omasta elämäntilanteestaan ja asiakkaan tukeminen omien vaikutusmahdollisuuksiensa ymmärtämiseksi (Miettinen, Jokinen & Mikkonen 2013, 174). Vieraaseen maahan tulleet turvapaikanhakijat ovat uudessa elämäntilanteessa ja heidän oikeutensa ovat rajatut turvapaikanhakuprosessin ollessa käynnissä. SPR Hämeen piirin vastaanottokeskusten johtaja Minna Jussila kokee turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemukset tärkeäksi turvapaikanhakuprosessin aikana (Jussila 2012, 2). Turvapaikanhakuprosessin rajoittavasta lainsäädännöstä huolimatta turvapaikanhakijalla on mahdollisuuksia vaikuttaa arkeensa. Tietoisuus omista vaikutusmahdollisuuksista saattaa vaikuttaa käsitykseen osallisuudesta.

Turvapaikanhakijat ovat jättäneet taakseen muun muassa kotimaan, läheisiä ihmisiä, tutun kulttuuriympäristön ja mahdollisuuden tulla ymmärretyksi omalla äidinkielellä. On vielä epävarmaa onko turvapaikanhakijoilla mahdollisuus jäädä Suomeen vai onko heidän poistuttava maasta. Turvapaikkapäätös vaikuttaa erittäin paljon turvapaikanhakijoiden tulevaisuuteen. Pitkän odotusprosessin aikana turvapaikanhakijoilla ei ole juuri mahdollista vaikuttaa päätöksen syntyyn yksittäistä turvapaikkapuhuttelua lukuun ottamatta. Tässä epävarmassa tilanteessa muiden tekemää päätöstä odottaessa omaa elämää koskevat vaikutusmahdollisuudet ovat rajalliset. Opinnäytetyössäni haluan tutkia miten turvapaikanhakijat käsittävät oman osallisuutensa vastaanottokeskuksessa asumisen aikana.

Monikulttuurisuutta käsittelevä opinnäytetyö on luonnollinen jatko osallistavan monikulttuurisen työn sivuaineelle. Kiinnostukseni turvapaikanhakijoita kohtaan syveni työharjoittelussa vastaanottokeskuksessa. Opinnäytetyön tarkempi aihe valikoitui oman kiinnostuksen lisäksi työntekijöiden näkemyksestä turvapaikanhakijoiden osallisuudenkokemuksen tärkeydestä.

Tutkimuksen tavoitteena on ollut kuulla turvapaikanhakijoiden käsityksiä osallisuudesta. Kielitaito on vaikuttanut vastaamiseen rajoittavasti. Turvapaikanhakijoiden käsityksiä omasta osallisuudesta on kuvattu tuloksissa hyvin. Turvapaikanhakijoiden käsitykset vastaanottokeskuksen toiminnasta osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien tukemiseksi ovat jääneet suppeammalle käsittelylle.

Opinnäytetyössä tuodaan kantaa ottamatta esille asiakkaiden näkökulmia aiheesta. Turvapaikanhakijoiden näkökulman avulla vastaanottokeskuksen toimintaa voidaan kehittää tukemaan turvapaikanhakijoiden omaa aktiivisuutta ja osallisuutta. Opinnäytetyön kohderyhmä on rajautunut täysikäisiin yksin Suomeen tulleisiin turvapaikanhakijoihin, jotka ovat asuneet vastaanottokeskuksessa vähintään vuoden.

2 TURVAPAIKANHAKIJAT SUOMESSA

Suomeen tulee kansainvälisen suojelun vuoksi henkilöitä kahdella eri tavalla; kiintiöpakolaisina ja turvapaikanhakumenettelyn kautta. Nämä kaksi eri tapaa eroavat toisistaan huomattavasti ja sen takia molemmat esitellään lyhyesti.

Kiintiöpakolaisia tulee Suomeen eduskunnassa sovitun vuosittaisen määrän mukaisesti. Suomen pakolaiskiintiö on ollut pitkään 750 henkilöä vuodessa, mutta vuonna 2014 pakolaiskiintiö korotettiin Syyrian kriisin takia 1050 henkilöön (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014). YK:n pakolaisjärjestö UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) ehdottaa Suomelle kansainvälistä suojelua tarvitsevia henkilöitä, joista Suomi valitsee maahan tulevat kiintiöpakolaiset (Maahanmuuttovirasto, 2014a). Osa Suomen kunnista vastaanottaa kiintiöpakolaisia ja uuden kotikunnan varmistuttua kiintiöpakolainen lähetetään Suomeen. Suomeen tullessaan kiintiöpakolainen saa pakolaisstatuksen ja määräaikaisen jatkuvan oleskeluluvan. (Maahanmuuttovirasto, 2014b.) Kiintiöpakolaiset ovat heti oikeutettuja lakisääteisiin maahanmuuttajapalveluihin.

Turvapaikanhakijoiksi kutsutaan henkilöitä, jotka hakeutuvat itsenäisesti Suomeen hakeakseen kansainvälistä suojelua. Hakuprosessin aikana turvapaikanhakijoilla ei ole oleskelulupaa eikä sosiaaliturvatunnusta ja oikeudet palveluihin ovat rajoitetummat. Turvapaikanhakuprosessin jälkeen turvapaikanhakijat voivat saada kielteisen tai myönteisen turvapaikka- ja oleskelulupapäätöksen.

Turvapaikkahakemusten määrä vaihtelee vuosittain ja vuonna 2013 Suomessa tehtiin 3238 turvapaikkahakemusta. Määrä on melkein sama kuin edellisenä vuonna 2012. (Maahanmuuttovirasto 2014d.) Pohjoismaihin tehdyistä turvapaikkahakemuksista Suomeen tulee selvästi vähiten turvapaikkahakemuksia (Maahanmuuton tilastokatsaus 2012, 11).

2.1 Turvapaikanhakuprosessi

Turvapaikkaa Suomesta voi hakea ainoastaan Suomen valtion alueella. Turvapaikanhakijat ilmoittautuvat maahantulon jälkeen poliisille tai rajaviranomaisille ja kertovat hakevansa turvapaikkaa Suomesta. Turvapaikkahakemuksen jättämisen jälkeen turvapaikanhakijat ohjataan vastaanottokeskukseen, jossa he odottavat turvapaikkahakemuksen käsittelyä. (Maahanmuuttovirasto 2014e.) Turvapaikkapäätöksen tekee maahanmuuttovirasto (Maahanmuuttovirasto 2014g). Vastaanottokeskukset eivät vaikuta turvapaikkaprosessin etenemiseen. Keskimääräinen turvapaikkahakemuksen käsittelyaika vuonna 2013 oli 190 vuorokautta (Maahanmuuttovirasto 2014d).

Jos turvapaikanhakija on saapunut Suomeen turvallisesta lähtömaasta tai maasta, josta hän olisi voinut saada turvapaikan, turvapaikanhakija voidaan käännätyä sinne takaisin. Dublin-menettelyn mukaan turvapaikkaa voi hakea kerrallaan vain yhdestä Schengen-valtiosta. Mikäli turvapaikanhakija on saanut viisumin, oleskeluluvan tai on jättänyt turvapaikkahake-

muksen jossain Schengen valtiossa, turvapaikanhakija palautetaan kyseiseen maahan. Schengen valtioita ovat EU:n jäsenvaltiot, Norja, Islanti, Sveitsi ja Liechtenstein. (Maahanmuuttovirasto 2014f.) Henkilöllisyyden ja matkareitin selvittyä hakemuksen käsittely siirtyy maahanmuuttovirastolle.

Maahanmuuttovirasto pitää turvapaikkapuhuttelun, jossa turvapaikanhakijaa haastatellaan häneen kotimaansa tilanteen vaikutuksesta turvapaikan saamiseksi. Turvapaikkapuhuttelu on tärkein osa turvapaikkaprosessia ja sen perusteella maahanmuuttovirasto tekee päätöksen myönteisestä tai kielteisestä oleskeluluvasta. Turvapaikkaprosessiin liittyvissä viranomaiskontakteissa turvapaikanhakijalla on oikeus tulkkiin. (Maahanmuuttovirasto 2014g.)

Pitkä turvapaikkaprosessi johtuu jokaisen hakijan tilanteen yksityiskohtaisesta selvittämisestä. Hakemukset ovat ruuhkautuneet jonoiksi ja epäselvyydet hidastavat prosessia. Nykyinen pitkittynyt turvapaikkaprosessi on yhteiskunnalle tehoton ja turvapaikanhakijan kannalta kohtuuttoman pitkä. (Jussila 2012, 29.) Oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat saattavat joutua odottamaan vastaanottokeskuksessa jopa kuukausia ennen kuin he saavat asunnon jostakin kunnasta. Pitkä odotusaika lisää stressiä, mikä voi vaikuttaa kotoutumiseen ja oppimiseen hidastavasti. (Miettinen, Jokinen & Mikkonen 2013, 179. 183.)

2.2 Turvapaikanhakijoiden oleskeluluvat

Turvapaikanhakijat voivat saada kielteisen tai myönteisen oleskelulupapäätöksen. Myönteinen oleskelulupa voidaan myöntää pakolaisstatuksena, muun kansainvälisen suojelun perusteella tai muulla syyllä. (Maahanmuuttovirasto 2014h.) Vuoden 2013 aikana käsitellyistä hakemuksista yhteensä 45 % sai jonkin positiivisen oleskelulupapäätöksen ja kaikista hakijoista 14 % sai turvapaikan eli pakolaisstatuksen (Maahanmuuttovirasto 2014d). Pakolaisstatuksen saa, jos turvapaikanhakijalla on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi kotimaassaan alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisten mielipiteiden vuoksi. (Maahanmuuttovirasto 2014c.)

Turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan myös muilla kansainvälisen suojelun perusteilla, vaikka syyt eivät oikeuttaisi kotimaan vainon takia myönnettyyn pakolaisasemaan. Oleskeluluvan voi saada toissijaisen suojelun perusteella, mikäli kotimaassa uhkasi ihmisarvoa loukkaava tai epäinhimillinen kohtelu tai rangaistus. Oleskeluluvan voi saada humanitaarisen suojelun perusteella, mikäli kotimaassa on tapahtunut ympäristökatastrofi tai kotimaan turvallisuustilanne on huono. (Maahanmuuttovirasto 2014h.)

Kielteiseen päätökseen voi hakea muutosta hallinto-oikeudesta, jolloin asia siirtyy uudelleen Maahanmuuttovirasto käsittelyyn (Maahanmuuttovirasto 2014m). Muutoksenhaku pitkittää turvapaikanhakuprosessia.

Hakemuksen käsittelyä voidaan nopeuttaa, mikäli siihen on perusteltu syy, esimerkiksi jos henkilö on saapunut turvallisesta alkuperämaasta kuten

EU:n alueelta. Nopeutettu käsittely voidaan tehdä myös ilmeisen perusteettomalle turvapaikkahakemukselle. Turvapaikkahakemuksen voi tehdä perusteettomaksi myös väärennetyt asiakirjat, perusteettomat tiedot tai tahallinen maassaolon pitkittäminen turvapaikkahakemuksen varjolla, vaikka maasta poistamismenettely muista syistä olisi jo käynnistynyt. Myös uusintahakemus, joka ei tuo lisäperusteita turvapaikalle, on perusteeton. Turvapaikanhakijan eduksi turvapaikkahakemuksen käsittelyä voidaan nopeuttaa myös, mikäli turvapaikanhakija on erityisen haavoittuvassa asemassa. (Maahanmuuttovirasto 2014i.)

2.3 Asuminen turvapaikanhakuprosessin aikana

Turvapaikanhakijat ovat kirjoilla vastaanottokeskuksessa. Vastaanottokeskukset ovat avoimia paikkoja, joten turvapaikanhakijat voivat liikkua vapaasti vastaanottokeskuksen ulkopuolella (Sisäasiainministeriö 2014a). Suomessa on useita vastaanottokeskuksia ja niiden määrä riippuu turvapaikanhakijoiden määrästä (Maahanmuuttovirasto 2014j). Vuonna 2013 Suomessa oli 17 vastaanottokeskusta ja 7 alaikäisten yksikköä (Maahanmuuttovirasto 2014k). Vastaanottokeskukset ovat Maahanmuuttoviraston alaisuudessa ja niitä ylläpitää valtio, kunta tai Suomen Punainen Risti. Turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja majoitukseen vastaanottokeskuksessa, jossa maahantulohetkellä on tilaa, eivätkä he voi itse valita vastaanottokeskusta. Vastaanottokeskuksessa asuminen on turvapaikanhakijoille ilmaista. (Pakolaisneuvonta ry 2013.)

Turvapaikanhakijat asuvat odotusaikana vastaanottokeskuksissa, joita on kahdenlaisia. Laitoskeskuksissa turvapaikanhakijat majoittuvat suurissa yhteistalouksissa ja siellä henkilökunta voi olla paikalla vuorokauden ympäri. Laitoskeskus soveltuu hyvin enemmän tukea tarvitseville turvapaikanhakijoille. (Jussila 2012, 38.) Hajasijoitettu vastaanottokeskus koostuu erillisistä vuokra-asunnoista, jotka ovat vastaanottokeskuksen käytössä. Hajasijoitetussa vastaanottokeskuksessa henkilökunta on paikalla rajoitetummin, mikä lisää turvapaikanhakijan vastuuta omasta arjestaan. (Miettinen, Jokinen & Mikkonen 2013, 185.)

Halutessaan turvapaikanhakija voi asua vastaanottokeskuksen sijaan yksityishenkilön luona. Tällöin turvapaikanhakija on edelleen kirjoilla jossakin vastaanottokeskuksessa ja saa muut vastaanottopalvelut vastaanottokeskuksesta. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 3:18 §.) Yksityismajoittajat vastaavat itse asumiskustannuksistaan (Pakolaisneuvonta ry 2013). Vuonna 2013 turvapaikanhakijoista 966 henkilöä asui yksityismajoituksessa, mikä on 27 % kaikista turvapaikanhakijoista (Maahanmuuttovirasto 2014k).

2.4 Turvapaikanhakijan oikeudet ja velvollisuudet

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta velvoittaa vastaanottokeskuksia järjestämään turvapaikanhakijoille vastaanotto- ja käyttörahaa, välttämättömiä sosiaali- ja terveyspalveluja sekä tulkkipalveluja. Li-

säksi turvapaikanhakijoille on tarjottava työ- ja opintotoimintaa. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 3:18 §)

Vuonna 2014 yksinhuoltajat ja yksin asuvat aikuiset saivat vastaanottorahaa 314,71 € kuukaudessa ja muut aikuiset 245 € kuukaudessa. Perheen alle 18-vuotiaat lapset saivat 200,77 € kuukaudessa (Maahanmuuttovirasto 2014). Tuki on pienempi, jos vastaanottokeskus tarjoaa ateriapalvelua. Ilman huoltajaa tulleet turvapaikanhakijat saavat pientä käyttörahaa (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 3: 20 §). Turvapaikanhakijat eivät ole oikeutettuja lapsilisään, sairausvakuutukseen, asumisperusteisiin tukiin tai opintotukeen (Sisäasiainministeriö 2013b).

Turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja vain välttämättömiin sosiaali- ja terveyspalveluihin (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 3:25 §, 3:26 §). Vastaanottokeskuksessa huolehditaan perusterveydenhuollosta, mutta välttämättömissä tapauksissa turvapaikanhakija voi käyttää välttämättömiä terveyspalveluita kuntien terveyskeskuksissa tai sairaalassa. Lapset saavat samat terveyspalvelut kuin tavalliset kuntalaiset. (Pakolaisneuvonta ry 2013.)

Vastaanottokeskuksissa järjestetään opinto- ja työtoimintaa, johon turvapaikanhakijan on osallistuttava suunnitelman mukaan (Pakolaisneuvonta ry 2013). Vastaanottorahasta voidaan vähentää enintään 20 %, mikäli turvapaikanhakija kieltäytyy perusteettomasti sovitusta opinto- tai työtoiminnasta. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 3:29 §)

Mikäli turvapaikanhakija voi todistaa henkilöllisyytensä, työnteko-oikeus alkaa kolmen kuukauden jälkeen maahantulosta. Muuten turvapaikanhakija voi tehdä Suomessa töitä kuuden maassaolokuukauden jälkeen. Työn tekeminen vaikuttaa saadun vastaanottorahan määrään. (Pakolaisneuvonta 2013.)

Oppivelvollisuusikäiset lapset käyvät peruskoulua (Pakolaisneuvonta ry 2013). Mahdollisuuksien mukaan lapset aloittavat koulun opetukseen valmistavalla luokalla, joka painottuu suomenkielen opiskeluun.

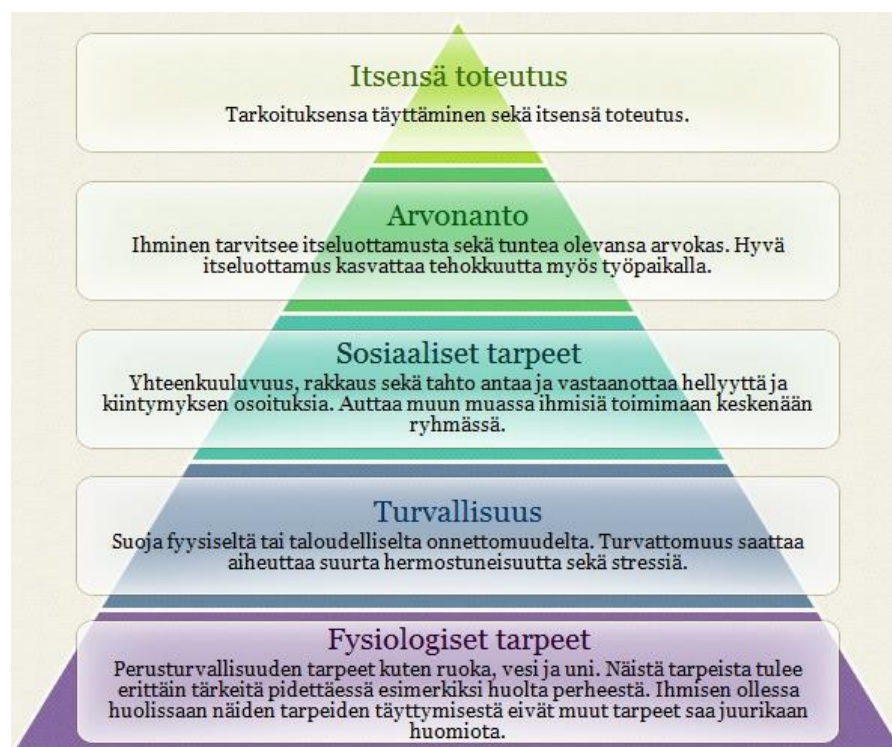
3 OSALLISUUS

Osallisuus on ihmisten omaa osallistumista ja toimintaa. Osallisuus voi olla yhteiskunnallista vaikuttamista muun muassa järjestöissä tai politiikassa, mutta myös arkisempaa vaikuttamista kuten töissä käymistä tai naapuriapua. Ympäristö vaikuttaa osallisuuteen mahdollistamalla tai rajaamalla sitä. Muiden suhtautuminen ja yhteiskunnan luomat ehdot vaikuttavat ihmisen mahdollisuuteen olla osallinen. (Keskinen, ja Vuori 2012, 11.)

Trilla ja Novella (2001) kuvaavat osallistumisen vahvuutta kolmiportaisella asteikolla. Osallistuminen vastaanottajana on passiivista paikallaoloa ilman vaikutusmahdollisuutta toimintaan. Osallistuminen kannanottajana merkitsee annettuja puitteita, joissa on mahdollista esittää esimerkiksi mielipide tai toive. Osallistuminen toteuttajana tarkoittaa osallistumista toimintaan kaikissa sen vaiheissa suunnittelusta arviointiin. Sosiaalipeda-

gogisesta näkökulmasta jälkimmäisin vaihtoehto on toivottavin. Kun tavoitteena on myönteinen muutos, sen määrittelijöiksi ja toteuttajiksi tarvitaan niitä, joiden elämää muutos koskettaa. (Nivala 2010, 113.) Turvapaikanhakijoilla turvapaikanhakuprosessi asettaa tiettyjä rajoituksia oman osallisuuden toteutumiselle. Monilla elämänalueilla on kuitenkin mahdollista vaikuttaa omaan arkeen ja elämään.

Maslowin tarvehierarkiassa (Kuva 1.) esitetään ihmisen erilaisia tarpeita tärkeysjärjestyksessä. Perustavanlaatuisimmat tarpeet ovat kuvattuna pyramidin alaosassa. Kun yhden tason tarpeet täyttyvät, ihminen kokee tarvitsevansa korkeamman tason asioita. Ylempien tasojen tarpeita ei koeta ensisijaisena tärkeinä, mikäli alempien tasojen tarpeet ovat täyttymättä. (Maslow 1970, 17.) Maslowin teoriaa soveltaen turvapaikanhakijoilla on tarve itsensä toteuttamiseen vasta kun fyysiset perusasiat ovat kunnossa.

Kuva 1. Lähde: E-mentoring.

3.1 Osallisuus monikulttuurisesta näkökulmasta

Ihmiset muuttavat enenevässä määrin pysyvästi paikasta toiseen eivätkä välttämättä ole oleskelumaan muodollisia kansalaisia. Maan kansalaisuuden saaminen on usein pitkä prosessi. (Nivala 2008, 190.) Pohjoismaissa asuvan ihmisen oikeudet ja velvollisuudet ovat sidoksissa henkilön oleskelulupaan (Keskinen & Vuori 2012, 11). Oleskeluluvan saaneella henkilöllä on paljon samoja oikeuksia muodollisten kansalaisten kanssa, mutta usein poliittiset oikeudet ovat rajattuja (Nivala 2008, 191). Keskinen ja Vuori (2012, 11) kokevat kansalaisuuden käsitteen laajemmin sisältämään oleskeluluvan saaneiden maahanmuuttajien lisäksi myös maassa asuvat turvapaikanhakijat.

Valtioiden omien sääntöjen lisäksi on kansainvälisiä säännöksiä, kuten ihmisoikeudet, jotka koskevat myös ihmisiä, joilla ei ole oleskelumaan vi-rallista kansalaisuutta (Nivala 2008, 190). Maan lainsäädännöstä huolimatta kaikkia ihmisiä on kohdeltava ihmisarvon mukaisesti.

Maahanmuuttajilla saattaa olla ajoittain kokemuksia kuulumisesta useaan paikkaan, mutta samanaikaisesti he voivat kokea etteivät kuulu minnekään. Maahanmuuttajien kuulumisen kokemukseen vaikuttaa miten paikallinen väestö kokee oikean kansalaisuuden. (Keskinen & Vuori 2012, 26.) Suomalaisten asenne ja käytös vaikuttavat siihen miten maahanmuuttajat kokevat kuulumisen Suomeen. Erityisesti turvapaikanhakijoista on monenlaisia mielipiteitä kantaväestön keskuudessa. Suomalaisten negatiiviset asenteet saattavat vaikuttavat osittain siihen miten maahanmuuttajien on mahdollista olla osallisia ja kokea osallisuutta.

Turvapaikanhakijoiden elämänhistoria ja kulttuuri vaikuttavat nykyiseen todellisuuteen ja sen kokemiseen. Nykyhetken henkilökohtaisen olemisen kokemus, niin kutsuttu täälläolo, on eri tilanteiden yhdistelmää, johon vaikuttavat muun muassa omat aikaisemmat valinnat, mielipiteet, arvostukset ja uskomukset (Virtanen 2006, 156-157). Tutkittavien yksilöllisiä merkityksiä voi ymmärtää vain huomioimalla tutkittavien aikaisempia elämäkokemuksia. Käsitys todellisuudesta on kulttuurisidonnainen ja syntynyt sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi ja Hurme 2009, 18-19.)

3.2 Arjen osallisuus

Arjella voidaan tarkoittaa jokapäiväistä elämää sen erilaisissa ilmenemis-muodoissa (Suoninen, Pirttilä-Backman, Lahikainen & Ahokas 2010, 7). Rita Felskin (2000) mukaan arki on tavallisen toistuvaa eikä tunnu erityiseltä. Arjessa on kodintuntua, eli ollaan kuin kotona. Arkea on myös kodin ulkopuolella. Arkea on itsestäänselviltä tuntuvat käytännöt, oletukset ja käyttäytymissäännöt. (Jokinen 2005, 27, 29.) Turvapaikanhakijat ovat uudessa maassa, jonka käytäntöihin ja käyttäytymissääntöihin tottuminen voi viedä aikaa. Turvapaikanhakijat elävät taakse jätetyn menneisyyden ja epävarman tulevaisuuden välissä. Vieraassa ympäristössä toimiminen voi tuntua erityiseltä ja epätavalliselta vielä pitkän aikaa Suomeen tulemisen jälkeen.

Opinnäytetyössä arkea tarkastellaan laajasti huomioiden tavalliseen joka-päiväiseen elämiseen liittyviä asioita. Arki on moniulotteinen kokonaisuus, jonka tiivistäminen antaisi elämästä suppean näkökulman.

4 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Vilhelmiina Kemppainen (2012) on tutkinut pro gradu –tutkielmassaan nuorten aikuisten turvapaikanhakijoiden kokemuksia kansalaisopistosta ja paikan merkityksestä maahanmuuton alkuvaiheessa. Tutkimusta varten haastateltiin kuusi entistä turvapaikanhakijaa, jotka ovat asuneet NUTUKKA-hankkeen tiimoilta kansanopistossa turvapaikanhakuprosessin aikana. Haastatellut henkilöt kokivat kansanopiston sekä paikkana, jossa pystyi muodostamaan suhteita erilaisiin ihmisiin, että paikkana, joka mahdollisti oman omatoimisuuden. Suomen kielen oppiminen ja kohtauksia mahdollistavat paikat edesauttoivat tutustumista suomalaisiin. Tärkeäksi koettiin myös ystävyys muihin turvapaikanhakijoihin, joiden kanssa vietettiin paljon aikaa, ja joilla oli samankaltainen elämäntilanne. Opistolla oli merkitys paikkana, jossa oppi suomen kieltä. Aluksi itsenäisempi pärjääminen heikolla kielitaidolla tuotti stressiä, mutta kielitaidon parantumisessa itsenäinen selviytyminen helpottui. Haastateltavien kokemus mielekkään tekemisen puutteesta saattoi johtua pienestä sosiaalisesta verkosta ja totumisesta aktiivisempaan elämäntapaan.

Minna Jussila (2012) on tehnyt ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyönään Turvapaikanhakijoiden majoitusjärjestelmän kehittämissuositusten Maahanmuuttovirastolle. Jussilan kehittämissuositusten tavoitteena oli ideoida miten turvapaikanhakijoiden vastaanottotyötä saisi joustavammaksi ja taloudellisemmaksi suuntaamalla resursseja oikeisiin paikkoihin. Tutkimuksen mukaan turvapaikanhakijan oman aktiivisuuden pitäisi lisääntyä turvapaikanhakuprosessin aikana sen sijaan, että he olisivat passiivisia palvelun vastaanottajia. Esimerkiksi työharjoittelupaikat voisivat tuoda turvapaikanhakijalle sekä parempaa toimeentuloa että antaa kokemuksen omasta tärkeydestä. Turvapaikanhakijoille tulisi tarjota vain heidän välttämättä tarvitsemia palveluita. Hajasijoitettu keskus kotouttaa turvapaikanhakijaa helpommin ja asumismuotona se on halvempi järjestää. Tarpeen tullen hajasijoitettua keskusta on helpompi laajentaa vuokraamalla lähiseudun asuntoja. Vastaanottokeskuksissa voisi erikoistua erityyppisiin palveluihin jolloin palvelunsaatavuus olisi parempi kyseisiä palveluja tarvitseville. Yksityismajoittujille pitäisi tarjota parempia tukipalveluita. Vastaanottotyössä työntekijöiltä vaaditaan joustavuutta työmäärän vaihdellussa. (Jussila 2012,10, 78 – 81.)

Minna Tuovinen (2001) on tutkinut miten turvapaikanhakijat kokevat arkipäivänsä, sekä minkälaisia kokemuksia turvapaikanhakijoilla on vuoden 2000 muuttuneen lain vaikutuksista toimintakyvyn ylläpitoon ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Haastatteleamalla tehtyyn tutkimukseen osallistui kahdeksan täysi-ikäistä henkilöä. Tuloksien perusteella Tuovinen jakoi turvapaikanhakijat kahteen ryhmään, toimijoihin ja odottajiin. Toimijat näkivät tekemänsä asiat mielekkäinä ja monet toimijoista opiskelivat kokopäiväisesti. Odottajat eivät kokeneet tekemiänsä asioita mielekkäiksi, eikä kaikki heistä osallistuneet työ- eikä opintotoimintaan.

Säde Urpolan pro gradu -tutkielma Pakolaisuus on kuin syntyisi uudelleen (2000) tutki turvapaikanhakijoiden kokemuksia asumisesta vastaanottokeskuksessa ja vastaanottokeskuksen toiminnasta elämänhallinnan tukena.

Turvapaikanhakijat kokivat vastaanottokeskuksen turvallisuuden tärkeänä ja olivat pääosin tyytyväisiä elämään vastaanottokeskuksessa. Tutkimuksen mukaan eläminen vastaanottokeskuksessa koettiin hankalaksi turvapaikanhakijan elämäntilanteesta ja vastaanottokeskuksen elinympäristöstä johtuen. Turvapaikanhakijat muistelivat vastaanottokeskusaikaa opettavaisena elämäkokemuksena. Turvapaikanhakijat kokivat vastaanottokeskuksen asuinympäristön yhteisöllisenä.

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää turvapaikanhakijoiden käsityksiä osallisuudesta turvapaikanhakuprosessin aikana. Turvapaikanhakijat asuvat vastaanottokeskuksessa ja odottavat tietoa mahdollisesta oleskeluluvasta. Turvapaikanhakijoiden näkemystä omasta arjen osallisuudestaan selvitettiin kuulemalla heidän käsityksiään omasta osallisuudesta arjessa, sekä käsityksiä vastaanottokeskuksen toiminnasta turvapaikanhakijan osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien tukemiseksi. Turvapaikanhakijoiden näkökulman avulla vastaanottokeskuksen toimintaa voidaan kehittää tukemaan turvapaikanhakijoiden omaa aktiivisuutta.

Tutkimuskysymykset:

Millaisia käsityksiä turvapaikanhakijoilla on osallisuudesta arjessa?

Millaisia käsityksiä turvapaikanhakijoilla on vastaanottokeskuksen toiminnasta turvapaikanhakijoiden osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien tukemiseksi?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Laadullinen tutkimus valikoitui sopivimmaksi tutkimusotteeksi henkilöiden käsitysten kuulemiseksi. Aineiston hankinnassa otettiin huomioon kielitaidon asettamat haasteet ja haastattelun henkilökohtaisuus, minkä takia aineisto kerättiin suullisesti käyttämällä teemahaastattelua.

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusote keskittyy pienen aineistomäärän tarkkaan kuvaamiseen. Laadullisen tutkimuksen avulla voidaan kerätä tietoa luonnollisista tapauksista, joita ei voi tutkia keinotekoisien koeasetelman kautta eikä tutkimuksen muuttujiin voi vaikuttaa. (Metsämuuronen 2006, 88.) Tutkittavat valitaan tarkkaan tietystä joukosta ja tutkittavien näkökulma tuodaan esille tutkimuksessa. Laadullista tutkimusta analysoidaan aineistolähtöisesti kerätyn aineiston perusteella. Tutkimuksen tieteellisyys määrittää aineiston käsittelyn kattavuus ja sen sijoittaminen yhteiskunnalliseen kontekstiin. (Eskola & Suoranta 2003, 16-19.)

6.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti asiakasryhmän erityisyys ja tutkimustehtävä tutkittavien kokemusten kuulemisesta. Tiedon kerääminen maahanmuuttajilta oli haastavaa, sillä kielitaito saattoi rajoittaa molempuolista ymmärtämistä haastattelijan ja turvapaikanhakijan välillä. Suullisesti toteutettu tiedonkeruu antoi mahdollisuuden kerätä tietoa henkilöiltä, jotka eivät pystyneet ilmaisemaan itseään riittävästi kirjallisesti kirjoitustaidottomuuden tai huonon kielitaidon vuoksi. Tiedonkeruu pyrittiin toteuttamaan vuorovaikutteisesti, jotta tiedonkeruutilanteessa oli mahdollisuus varmistaa kysymysten ja vastausten ymmärrettävyys.

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2009, 73) kuvaavat haastattelua joustavaksi tiedonkeruutavaksi, jossa haastattelijä voi tarvittaessa toistaa ja tarkentaa kysymyksiään sekä oikaista väärinkäsityksiä. Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen mukaan haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne, jossa on luonnollista kerätä tietoa tutkittavan ajatuksista ja elämysmaailmasta keskustelemalla (Hirsjärvi & Hurme 2009,11, 41). Haastattelu antaa haastateltavalle vapauden vastata omalla tavallaan kielitaidon ja itse rajatun yksityisyyden rajoissa. Tutkittavien erilainen kielitaito ja aiheen henkilökohtaisuus määrittää haastattelut suoritettaviksi yksilöhaastatteluina.

Tarkemmin tutkimusmenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu. Teemahaastattelulla voi tutkia ihmisen ajatuksia, uskomuksia ja kokemuksia. Kaikissa haastatteluissa on runkona samat teemat, mutta haastattelukysymykset voivat vaihdella. (Hirsjärvi & Hurme 2009,11, 47.) Haastattelussa on mahdollista edetä loogisesti haastateltavan kertoman mukaan, sillä teemoja ei tarvitse kysyä samassa järjestyksessä.

6.2 Haastattelujen toteutus

Kielitaito vaikutti haastateltavien valintaan, sillä haastattelutilanteissa ei ollut mahdollista käyttää ulkopuolista tulkkia. Vastaanottokeskuksesta kerrottiin hyvän kielitaidon omaavia henkilöitä, joiden asuntoihin menin kertomaan opinnäytetyöstä ja siihen liittyvästä haastattelusta. Vastaanottokeskuksen henkilökuntaa ei ollut mukana haastatteluista kerrottaessa. Haastatteluista kertomisen lomassa ehdin tutustua henkilöihin ja luoda hyvän kontaktin tulevia haastatteluja varten. Haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuutta painotettiin kaikille henkilöille ja kaikki haastateltavat saapuivat sovitulle haastatteluajalle.

Opinnäytetyötä varten haastateltiin neljä henkilöä. Kaikki haastatellut henkilöt olivat täysi-ikäisiä, he olivat tulleet Suomeen yksin ja olivat asuneet Suomessa vähintään vuoden. Henkilöistä kaksi oli miehiä ja kaksi oli naisia. Kaikki haastateltavat olivat kotoisin eri maista; kaksi henkilöä Aasiasta ja kaksi henkilöä Afrikasta.

Yksi haastattelu tehtiin täysin suomenkielellä, kahdessa pääosin suomenkielisessä haastattelussa käytettiin tukena myös englantia ja yksi haastattelu tehtiin täysin englanniksi. Suomi tai Englanti ei ollut kenenkään haastateltavan äidinkieli, joten haastattelut tehtiin kaikille vierailta kielillä.

Haastattelut toteutettiin vastaanottokeskuksen tiloissa kerhohuoneessa. Kerhohuone oli lähellä haastateltavien asuntoja ja sinne oli helppo löytää. Kerhohuoneessa oli mukavia sohvia ja rennomman tunnelman luomiseksi haastattelutilanteessa oli tarjolla teetä, mokkapaloja ja muuta pientä syötävää.

Ennen jokaista haastattelua kerrottiin opinnäytetyön merkityksestä, vaihtolovelvollisuudesta, nauhurin käytöstä ja siitä, että haastattelu ei vaikuta millään tavalla heidän turvapaikanhakuprosessiinsa. Aluksi myös kerrottiin mahdollisuudesta pitää tauko kesken haastattelun. Kukaan ei kuitenkaan tarvinnut taukoa.

Haastattelut kestivät 1–1,5 tuntia. Henkilöt olivat halukkaita vastaamaan kysymyksiin, ja lisäksi osa haastateltavista halusi kertoa laajemmin turvapaikan hakemisen syistä. Haastattelut pyrittiin toteuttamaan teemarunkoa mukailten, mutta haastateltavan omaa tarinaa kunnioittaen.

Osallisuuden kokemus on abstrakti käsite, mutta aihetta lähestyttiin konkreetian kautta. Ymmärtämisen helpottamiseksi käytettiin konkreettisia kysymyksiä arjesta. Haastatteluissa kysyttiin kokemuksia vaikuttamisesta jokapäiväisissä arkissa valinnoissa. Arkea koskevat teemat olivat monipuolisia, jotta ne kartoittaisivat kokemusta kokonaisvaltaisesta arjen osallisuudesta.

6.3 Aineiston analyysinä teemoittelu

Aineiston analyysi tiivistää tutkimuksen tulokset kerrottavaan muotoon (Eskola & Suoranta 2003, 137). Haastattelut tehtiin tutkittaville vieraalla kielellä ja tutkittavilla oli keskenään eri tasoiset kielitaidot. Vieraskielisyyden vuoksi analyysissä ei tarkasteltu sanojen tai muun kielellisen ilmaisun merkityksiä.

Teemahaastattelussa on ennalta määriteltyjä teemoja, joiden mukaan haastateltavat ovat vastanneet. Aineistosta on poimittu tutkimustehtävään liittyviä teemoja (Eskola & Suoranta 2003, 174). Tutkimuksen kannalta merkityksetön tieto on jätetty pois ja opinnäytetyön kannalta merkitykselliset tulokset on yhdistelty alkuperäisiksi teemoiksi. Haastatteluaineiston perusteella muutama alkuperäinen teema on yhdistelty tai poistettu sekä yksi uusi teema on lisätty.

Opinnäytetyössä on käytetty paljon sitaatteja havainnollistamaan turvapaikanhakijoiden yksilöllisiä käsityksiä. Kielitaidosta johtuvia väärinkäsityksen mahdollisuuksia on pyritty vähentämään kertomalla haastateltavien kommentteja alkuperäisessä muodossa.

6.4 Luotettavuus ja eettisyys

Vastaanottokeskus ei vaikuttanut lopullisten haastatteluihin tulevien henkilöiden valintaan. Vastaanottokeskuksesta kerrottiin useita henkilöitä, jotka puhuivat hyvin suomea tai englantia. Vastaanottokeskus ei ollut mukana kertomassa tutkimuksesta ja etsimässä haastatteluun tulevia henkilöitä. Tutkimukseen osallistuneet henkilöt valikoituivat osittain sattumalla vastaanottokeskuksen antamalta listalta.

Kielitaito lisäsi epävarmuutta tutkimustuloksissa. Haastateltavia rohkaitiin kysymään, mikäli he eivät ymmärtäneet kysymystä, mutta on silti mahdollista että kysymyksiä ymmärrettiin väärin. Kielitaito on saattanut rajoittaa vastaamista vaikka halukkuutta kokemusten jakamiseen olisi ollut. Epäselvissä tilanteissa pyrittiin varmistamaan molemminpuolinen ymmärrys, mutta väärinymmärryksen riski oli mahdollista.

Haastateltavat olivat rankassa elämäntilanteessa. Heille oli painotettu haastattelun vapaaehtoisuutta ja tarjottu mahdollisuus taukoon. Lisäksi kaikille kerrottiin, että he saavat sanoa aiheesta vain mitä heistä tuntuu hyvältä ja he voivat rajata oman yksityisyytensä. Puolet haastateltavista pyyhkivät kyneleitä kertoessaan rankoista kokemuksista ja osa tuntui väsyvän haastattelun loppupuolella. Kaikki haastattelut vietiin loppuun asti.

Ihmiset kertoivat kotimaidensa tapahtumista. Oman historian kertominen meni selvästi sivuun haastattelun teemoista, mutta haastateltavan annettiin kertoa keskeytyksestä asia rauhassa loppuun ennen luontevaa siirtymistä seuraavaan teemaan. Kuuntelemalla henkilöiden kokemuksia osoitettiin kunnioitusta turvapaikanhakijoita ja heidän merkityksellistä kertomusta kohtaan.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tuloksissa esitellään teemoittain haastateltujen turvapaikanhakijoiden käsityksiä osallisuudesta arjessa. Haastatteluhetkellä henkilöiden turvapaikanhakuprosessi oli ollut käynnissä keskimäärin 21 kuukautta ja kaikki olivat asuneet Suomessa vähintään vuoden. Kyseisessä vastaanottokeskuksessa haastatellut henkilöt ovat asuneet keskimäärin 11 kuukautta. Lähes kaikki haastatteluun osallistuneet henkilöt olivat saaneet yhden negatiivisen turvapaikkapäätöksen ja he odottivat uusintapäätöstä.

Kaikki haastattelut on tehty haastateltaville vierailta kielillä, mikä on osin saattanut rajoittaa heidän vastaamistaan. Mahdollisten väärinkäsitysten välttämiseksi turvapaikanhakijoiden kokemukset on haluttu tuoda esille mahdollisimman suoraan. Suoria lainauksia on paljon ja ne voivat olla osin vaikeaselkoisia. Kommentit kuvastavat haastattelutilanteita ja antavat todellisen kuvan kielitaidon asettamasta haasteesta opinnäytetyötä tehdessä. Osa suorista sitaateista on melko pitkiä, mutta tiivistäminen olisi voinut muuttaa alkuperäistä merkitystä. Englanninkieliset suorat lainaukset on käännetty myös suomeksi.

7.1 Asuminen vastaanottokeskuksessa

Turvapaikanhakijoiden mukaan asunnon sijaintiin ja kokoon ei voitu vaikuttaa. Asunto jaettiin yhdessä muiden turvapaikanhakijoiden kanssa eikä siihen voitu vaikuttaa keiden kanssa asuttiin. Aineiston mukaan asunnoissa jotkin paikat saattoivat olla rikki ja valmiit huonekalut olivat kuluneita. Itsestä riippumattomista asumiseen vaikuttavista tekijöistä kerrottiin lähinnä negatiivisten kokemusten kautta. Eräs haastateltava koki mukavana asumiseen vaikuttavana asiana vastaanottokeskuksen henkilökunnan vierailut asunnossa.

Omia vaikuttamisen mahdollisuuksia koettiin olevan arjen pienissä valinnoissa, kuten kaupassa käymisessä. Aineiston mukaan koettiin mukavaksi kun voi itse valita hyväntuoksuisia pesuainetta, mutta vapaudella oli myös kääntöpuoli, sillä kielitaidon puutteen takia oli hankalaa ostaa oikeanlaista pesuainetta tiettyyn käyttötarkoitukseen. Omaa vaikuttamista rajoitti käytössä oleva vastaanottoraha. Turvapaikanhakijoiden mukaan mietittiin tarkkaan, mitä asioita asuntoon todella tarvitsee ostaa ja minkä ostosten kuluja voi jakaa yhdessä muiden asunnossa asuvien kanssa. Aina huonetoiverit eivät halunneet jakaa esimerkiksi siivousvälineistä koituvia kuluja, jos asukkailla oli erilainen käsitys ostosten tarpeesta.

Oma jaksaminen vaikutti kykyyn vaikuttaa omiin asumisolosuhteisiin. Eräs henkilö koki, ettei ole mahdollista vaikuttaa asuinolosuhteisiin, sillä oma henkinen hyvinvointi on niin huono. Oma vaikuttaminen kyseenalaistettiin eikä sillä ajateltu olevan merkitystä, koska elämäntilannetta odottavana turvapaikanhakijana ei koettu kunnolliseksi elämäksi.

Asuminen tiiviisti muiden turvapaikanhakijoiden kanssa ei miellyttänyt kaikkia. Huone jaettiin yhdessä toisen turvapaikanhakijan kanssa ja samassa asunnossa asui useita henkilöitä. Ahtaan asumisen takia yksityisyyttä ei juuri ollut eikä kotona ollut mahdollista viettää aikaa yksin. Erään turvapaikanhakijan käsityksen mukaan vastaanottokeskus voisi halutesaan järjestää väljemmät asuinolosuhteet.

Sielä (asunnossa) on yksi suihku ja yksi keitto ja... Ja meidän on kuusi, kuusi ihmisiä. Joskus sinä tarvii menee suihkuu, mutta sinu kaveri siellä, sinä odottaa paljon. (Haastateltava A)

Aineiston mukaan turvapaikanhakijoilla oli käsitys, etteivät he voi vaikuttaa keiden kanssa asuvat. Eri henkilöiden turvapaikanhakuprosessit ovat eripituisia ja siten huonetoiverit saattoivat vaihtua useaan kertaan. Huonetoiverit saattoivat olla kotoisin eri kulttuureista ja puhua eri kieliä. Eläminen henkilöiden kanssa ilman yhteistä kieltä aiheutti asumiselle haasteita. Haastateltava, jonka kaikki huonetoiverit olivat samasta maanosasta, koki yhteisasumisen mukavaksi.

We live in like a family. We trust in all because all there living there is African.
(Elämme kuten perhe. Luotamme toisiimme, koska kaikki siellä asuvat ovat afrikkalaisia.) (Haastateltava A)

Sinä asuu kaksi ihmistä kanssa. Sitten sinä ei voi tämä puhu. Miksi? Sinä ei ymmärrä. Joskus kieli vaikea. Sinä eri kieli. Hän eri kieli. Joskus minä puhun englantia mutta minun asu kanssa minun paikka ei voi englantia puhua. (Haastateltava D)

Yhteisiä toimintatapoja huonetovereien kanssa oli hankala löytää. Erityisesti erilaiset siivoustottumukset aiheuttivat erimielisyyksiä asukkaiden välillä. Keskustelusta huolimatta yhteisiä käytäntöjä ei ole aina löytynyt. Erilaisia tapoja selitettiin johtuvaksi eri kulttuureista. Myös Minna Tuovisen tutkielmassa tuli esiin turvapaikanhakijoiden tyytymättömyys vastaanottokeskuksen epäsiisteyteen, jonka uskottiin johtuvat eri kulttuurien erilaisista siisteyskäsitteistä (Tuovinen 2001, 45). Aina hankalaan asumiseen liittyvään tilanteeseen ei haluttu puuttua, sillä sen koettiin aiheuttavan lisää ongelmia asuintovereiden kanssa. Yhteisessä asunnossa ei myöskään haluttu ottaa holhoajan roolia.

Kun he (uudet huonetoverit) tulivat tänne (paikkakunnan nimi), ensin he menevät asunnossa talvikengät. Joka paikassa, keittiössä, suihkussa. Minä sanoin monta kertaa, koska minä melkein joka päivä siivoaja (siivoan). Siivoaja melkein joka päivä. Monta kertaa, monta kertaa minä puhuin. Ei hyvä. Ei hyvä. Pois. Mutta yksi kaksi kuukautta ei pois. Minä hyvin olen hyvin hyvin hermostunut. Minä ajattelen heillä on kulttuuri. He eivät halua siivoajia. (Haastateltava B)

Minä hyvin rauhallinen ja vakava nainen. Minä en halua kotona melu ja huuto. Ei hyvä. Jos jopa minä näen paha asia, ei hyvä asia, minä en puhu. En puhu. Koska jos puhuu on tulee ongelma. Minä en halua, koska ennen meidän kanssa asuimme erilainen naista. Oli paljon ongelmia naista. Siksi olen hyvin hyvin kyllästynyt. Nyt minä en halua ongelma Minä kiinni silmät ei. Jos ei eivät halua mitään. Minä ei äiti heitä. (Haastateltava B)

Asumisen rakenteeseen turvapaikanhakija ei juuri voi vaikuttaa. Oma vaikuttaminen olisi mahdollista sisustamalla, arjen tavoilla ja siisteyden ylläpitämisellä. Oma vaikuttamista rajoittaviksi tekijöiksi koettiin käytössä olevan rahan määrä, kielitaito, erimielisyydet muiden asunnossa asuvien kanssa, oma henkinen hyvinvointi ja epävarmuus tulevaisuudesta.

7.2 Syöminen

Haastatelluista turvapaikanhakijoista osa söi vain omasta kulttuurista tuttua ruokaa. Joskus raaka-aineita piti hakea kauempaa kaupunkien etnisistä ruokakaupoista, mutta joidenkin mielestä lähikaupasta sai kaiken tarpeellisen. Tutun ruokavalion noudattaminen saattoi olla kallista, mutta se koettiin niin tärkeäksi, että ruuan hinta oli toissijainen asia. Omasta maasta tuttua ruokavaliota perusteltiin tottumuksella ja uskonnolla.

Minun kulttuuri, ei koskaan syö sika. Minu uskonto täällä 40 päivää ei koskaan ei syö eläimet. Kaikki eläimet. Sitten tulee Easter (pääsiäinen). Miksi minun tärkeä asia, minulla on pieni kasvaa sama asia aina. Sama aina minun äiti minun isä. Minä mene kirkossa sanoi tämä asia. Sitten minä ei syö liha 40 päivää. Tämä on tärkeä asia. (Haastateltava D)

Siksi minä nyt syö kasviksia, mutta täällä Suomessa on kasvisekko paljon rahaa. Tosi paljon. Mutta minä okei, minä mene kaikki rahat, ei mitään. Minä tarviin. Siksi minä ostaa kasvisekko. (Haastateltava D)

Yksi haastateltava on tykästynyt suomalaiseen ruokaan ja opetellut paljon suomalaisia reseptejä. Hän laittoi pääasiassa suomalaista ruokaa, koska kokee sen terveelliseksi. Suomalaiset ystävät olivat opettaneet leipomista ja suomalaisen ruuan laittoa.

On terveellinen ruoka. Kotimaassa ruoka on raskas (rasvainen) paljon. Minä en tykkää raskas ruoka. Nyt viimeksi minä aina teen suomalaista ruokaa, koska hyvin, tosi hyvä ruoka. (Haastateltava D)

Hän (suomalainen ystävä) näyttää minulle. Sitten minä teen. Ja heti on hyvä. Ensin minä teen heti hyvä. Koska olen ammattilainen. Insinööri teknologi leipä. Siksi se on helppo tehdä kaikki. Joo minä nyt osaan tehdä paljon suomalainen ruoka. Porkkanalaatikko ja tehdä savukala. Nopeat sarvet, kanelipullat, sämpylöitä, ruisleipää ja omenapiirakka, mustikkapiirakka. Paljon. (Haastateltava D)

Ruokaa laitettiin monella tavalla. Osa teki oman ruokansa itse ja osa teki ruokaa yhdessä huonetovereidensä kanssa. Joskus ruuanlaittaminen koettiin raskaaksi eikä siihen riittänyt voimia.

Mä syön kanssa hän (huonetoveri). Yksi päivä mä teen ja toinen hän tee (ruokaa). (Haastateltava A)

I don't have the mood to cook anything. When I get hungry, you know, maybe I just boil two eggs or something. Maybe make some soup. That's it. I do want sometimes do something, cook something for myself. But you know, I feel something is stopping me for doing that. – Because I don't feel I'm at home, you know. I feel that I'm travelling.

(En ole sillä tuulella, että kokkaisin mitään. Kun tulen nälkäiseksi, tiedätkö, ehkä vain keitän kaksi munaa tai jotain. Ehkä teen vähän keittoa. Siinä se. Haluan joskus tehdä jotakin, kokata jotakin itselleni. Mutta tiedätkö, minusta tuntuu että jokin estää minua tekemästä sitä. – Koska minusta ei tunnu että olisin kotona, tiedätkö. Minusta tuntuu että olen matkalla.) (Haastateltava C)

Haastatteluaineiston mukaan syömiseen ja mahdollisuuksiin laittaa ruokaa oltiin enimmäkseen tyytyväisiä. Turvapaikanhakijat pystyivät vaikuttamaan hankkimalla haluttuja ruoka-aineita, noudattamalla itselle sopivaa ruokavaliota, opettelemalla mieleisiä ruuanvalmistustapoja tai jakamalla vastuuta ruuanlaitosta yhdessä muiden asunnossa asuvien kanssa. Oman vaikuttaminen koettiin riippuvaiseksi käytössä olevista voimavaroista. Vastaanottokeskuksen oli neuvonut missä paikallinen ruokakauppa sijaitsee.

7.3 Terveys ja hyvinvointi

Olemassa olevista terveyspalveluista oltiin tietoisia. Vastaanottokeskuksen terveyspalvelut koettiin hyvänä, mutta ajoittain hitaana, ja monet olivat kiitollisia oikeasta ohjauksesta erityisesti henkisen hyvinvoinnin palveluihin. Monet kertoivat itse ostavansa lääkkeitä, joihin ei tarvitse reseptiä.

Osa henkilöistä koki terveydentilansa muuttuneen Suomeen tulemisen jälkeen. Kotimaassa oltiin oltu terveitä ja terveysongelmat olivat alkaneet Suomessa.

Minä aina, aina joka päivä minulla on itkeä. Melkein joka päivä. Minulla on paljon stress. Miksi minulla on ongelma kotimaa. Mutta minulla on terveellinen (kotimaassa oli ongelmia, mutta olin terve). Ei sairas. Nyt Suomessa minulla on kaksi vuotta. Paljon sairas. Minulla on pää kipeä, ei voi nukkua hyvin, paljon kipeä. (Haastateltava D)

Nyt lisää tablettia alkaa. Niin paljon tabletti. Joka päivä. (Haastateltava D)

Osa haastateltavista koki olevansa psyykkisesti huonossa kunnossa. Omilla valinnoilla koettiin voivan vaikuttaa fyysiseen terveyteen. Sen sijaan psyykkisen terveyden ajateltiin olevan turvapaikkapäätöksiä tekevien ihmisten käsissä. Urpolan tutkielmassa todettiin kotimaan olevan mielessä ja aiheuttavan alakuloisuutta. Epävarmuus mahdollisuudesta jäädä Suomeen vaikeutti tulevaisuuden suunnittelua. (Urpola 2000, 80, 81.)

Physically it's in my own hand to keep myself healthy. Because I can control my food I eat. I decide if I smoke or not smoke. I decide if I drink or not. Physically yes I can keep myself healthy. But psychologically no. Psychologically it's in their hands. Authorities. They control how we feel.

(Fyysisesti on omalla vastuullani pitää itseni terveenä. Koska voin kontrolloida ruokaa jota syön. Minä päätän tupakoinko vai enkö. Minä päätän juonko vai enkö. Fyysisesti kyllä minä voin pitää itseni terveenä. Mutta psyykkisesti en. Psyykkisesti se on heidän käsissään. Viranomaisen. He kontrolloivat kuinka me voimme.) (Haastateltava C)

Elämä on vaikea. Minä minä aina haluan (olla) sama pieni lapsi. Joskus miksi minä (ajattelen) ei syntynyt hyvä. Ei tule

minun ei tule tämä asia, hyvä. Minä ei ole hyvä. Miksi, ei katso, ei näe ei mitään. Loppu kaikki. Mutta nyt sinä on täällä. Joskus sinä tarvii kuollut sama kuollut. Kun minä kuollut hyvä, sama nukku. Sinä otta nukutablet, ei mitää sinä ei mitään ajattele, sinä tosi hyvin nukkuu. Sama, minä ajattelee joskus, kuollut. Sama, ei mitään sinä ymmärrä ei. Loppu kaikki. Joskus sama haluaa. (Haastateltava D)

They are giving us a place to live, they are giving us a monthly salary. But life is not just that. Even animals has a place to stay and they can eat. We are humans. Humans are sensuous beings, intelligent beings. Psychology is very important. It's the most important thing. I mean what's the use of having a place to live and to eat and drink if your psychology is below zero.

(He antavat meille paikan asua, he antavat meille kuukausittaisen palkan. Mutta elämä ei ole vain sitä. Jopa eläimillä on paikka asua ja he voivat syödä. Me olemme ihmisiä. Ihmiset ovat aistillisia olentoja, älykkäitä olentoja. Psykye on tosi tärkeä. Se on tärkein asia. Tarkoitan, mitä merkitystä on paikalla asua ja syömisellä ja juomisella jos psykyeesi on nollan alapuolella.) (Haastateltava C)

Terveysten kohdalla haastatteluissa kerrottiin lähinnä henkisestä hyvinvoinnista, johon pitkä turvapaikanhakuprosessi vaikutti heikentävästi. Omaa vaikuttamista koettiin olevan hakeutuminen vastaanottokeskuksen terveydenhoitajan luo ja lääkkeiden itsenäinen ostaminen apteekista. Osa koki stressin helpottavan kun juttelee toisen turvapaikanhakijan tai jonkun terveydenhuollon ammattilaisen kanssa. Monilla haastatteluun osallistuvilla oli ollut aikaisemmin tai oli menossa henkiseen hyvinvointiin liittyvä hoitosuhde. Sairauksien ennaltaehkäisystä, itsehoidosta tai tiedonhausta terveyden suhteen ei mainittu mitään. Vastaanottokeskuksen kerrottiin tukevan hyvinvointia tarjoamalla turvapaikanhakijoiden hyväksi kokemaa terveydenhuoltoa.

7.4 Nukkuminen

Kaikki neljä haastatteluun osallistunutta turvapaikanhakijaa kertoivat nukkumisvaikeuksista. Unettomuutta aiheuttaviksi syiksi kerrottiin kotimaan tapahtumien muisteleminen ja tulevaisuuden pohtiminen. Myös Tuovisen tutkielmassa mainittiin unettomuus, jonka koettiin johtuvan kotimaan ja oman perheen tilanteen miettimisestä yöllä (Tuovinen 2001, 65).

Joskus mä nukun hyvin mutta aina ei nuku hyvin. Ja koska mä ajattelen paljon... perhe... Koska minu äiti ja minu kaksi sisko... siskoa ja yksi veli Afrikassa. Ja josku mä ajattelen minun ongelma minun maa. (Haastateltava A)

Because of the long time I've been waiting and because of the things I went through, I can't sleep easily. I have psychological issues.

(Pitkän odotusajan takia ja minun läpikäymien asioiden takia en voi nukkua helposti. Minulla on psyykkisiä ongelmia.) (Haastateltava C)

Ei tulevaisuus. Huomenna mitä tapahtuu. Sinulla on ei. Sinä ei voi ymmärrä. Ei. Miksi? Ei future. Kaikki on sinulla on täällä... Huomenna mitä tulee mitä tapahtuu. En tiedä. Sinä ei nuku hyvin. Minä aina, aina ota tabletti. Sitten aamulla herää, vaikea. Miksi? Nukutablet, vaikea. Sitten yksi kaksi tabletti ottaa. (Haastateltava D)

Huonetovereiden läsnäolo vaikutti joidenkin henkilöiden nukkumiseen. Samassa huoneessa asuva henkilö saattoi kuunnella musiikkia kovaan ääneen tai kuorsata yöllä. Asunnon muiden asukkaiden erilaiset arkirytmit koettiin häiritsevinä. Myös Tuovisen tutkimuksessa todettiin ahtaan asuamisen muiden turvapaikanhakijoiden kanssa voivan vaikuttaa päivärytmiin ja tuottaa meluhaittaa (Tuovinen 2001, 45).

Any sound will prevent me from sleeping. The guy in my room snores loudly which prevents me from sleeping so I don't get enough sleep.

(Mikä tahansa ääni estää minua nukkumasta. Huonetoverini kuorsaa äänekkäästi, mikä estää minua nukkumasta, joten en nuku riittävästi.) (Haastateltava C)

Heillä (huonetovereilla) on varmasti kulttuuri. He voivat koko päivä nukkua. Sitten illalla, yöllä he eivät nukkua. Paljon tekee ruokaa. Paistaa paistettu... paistaa valkosipuli, sipuli. Mutta tosi vaikea minulle. Yöllä ei hyvä haistaa, koska en voi nukkua. Meidän koti on vanha koti. Kaikki haistaa on nopeasti tulee minun huone. (Haastateltava B)

Haastatteluista jäi tunne, että nukkumisesta ja siihen liittyvistä ongelmista on vaikea puhua ja kaikkien haastateltujen kohdalla aiheeseen ei paneuduttu kovin syvällisesti. Omia vaikuttamisen mahdollisuuksia nukkumisen helpottamiseksi ei mainittu. Nukkumiseen vaikuttavat asiat johtuivat lähinnä omasta henkisestä pahoinvoinnista tai samassa asunnossa asuvista ihmisistä.

7.5 Turvallisuus

Turvallisuus koettiin asiana, johon ei voi vaikuttaa itse. Jotkut kokivat vastaanottokeskuksen olevan turvallinen paikka ja henkilökunnan olleen tukena hankalissa tilanteissa. Turvallisuuden tunnetta heikensi mahdollisten laittomien henkilöiden oleskelu vastaanottokeskuksessa. Turvapaikanhakija koki, että vastaanottokeskus ei voi vaikuttaa laittomien henkilöiden oleskeluun vastaanottokeskuksessa.

On nyt kotona minulla on paikka asupaikka, hyvä. Ei disturb anybody. (Kukaan ei häiritse.) (Haastateltava D)

About thieves and fights and these things... We do feel safe, when it comes to these things.

(Varkaista ja tappeluista ja sellaisista asioista... Meistä tuntuu turvalliselta, mitä niihin asioihin tulee.) (Haastateltava C)

Yksi kerta yksi nainen tulee (kotiin), sitten yksi suomalainen. Hän kanssa keskusteli. Sitten hän aina tulee ja hän on juo paljon alkoholi. Sitten hän juo, tulee kotona tavata. Sitten hän haluaa keskusteli, tervetuloa. Hän haluaa keskusteli juma(la) mutta kaikki sanoo minä ei tarvii. Sitten toimisto kerroi hänelle ja sitten hän ei tule. Siksi on hyvä paikka. Kerroin toimisto, toimisto apua sinulle. Siksi kaikki on hyvä. (Haastateltava D)

Turvapaikanhakuprosessin epävarmuus ja aikaisempi kokemus viranomaisten äkillisestä toiminnasta vaikuttivat myös heikentävästi turvallisuudentunteeseen.

I don't feel safe. Because... because of what happened to me. The police took me twice. I have this fear inside me. When anyone knocks on the door, I kind of you know like... get afraid.

(En tunne olevani turvassa. Koska... Sen takia mitä minulle tapahtui. Poliisi vei minut kahdesti. Sisälläni on pelko. Kun kuka tahansa koputtaa oveen, minä tavallaan tiedätkö... alan pelkäämään.) (Haastateltava C)

Turvapaikanhakijat ovat tulleet Suomeen hakemaan turvaa, mutta vastauksissa kerrottiin melko vähän turvallisuudentunteesta. Haastattelussa kysyttiin nykyhetken turvallisuuden tunteesta ja keskusteluissa ei ollut ollenkaan vertailua kotimaan tilanteen ja Suomen turvallisuuden välillä. Itse omaan arjen turvallisuuteen ei koettu voitavan vaikuttaa. Vastaanottokeskuksen antamasta tuesta oltiin montaa mieltä ja suuri turvallisuutta heikentävä tekijä oli epävarma turvapaikanhakuprosessi.

7.6 Suomenkieli ja opiskelu

Jotkut haastateltavat kävivät vastaanottokeskuksen koulua. Vastaanottokeskuksen koulu koettiin hyväksi, mutta ajallisesti liian vähäiseksi. Osa oli hakenut kokopäiväiseksi opiskelijaksi läheiseen kaupunkiin ja he odottivat vastauksia mahdollisesta opiskelupaikasta. Koulun koettiin tuovan sisältöä päivään, kun kotona ollessa ajateltiin jatkuvasti kotimaan tilannetta ja omaa turvapaikkaprosessia.

Täällä on vain suomen kieli ”minä sinä hän...” Ei paljon. Mutta nyt tämä opettaja tosi hyvin opettaja vastaanottokeskus. (Haastateltava D)

Minä haluan mennä ammattikoulu. Me lähdemme internetissä kaikki kirjoitti ja lähtimme ammattikouluu (kaupungin

nimi). Hakemus joo. Nyt odotamme. En tiedä ottaa ei ottaa. (Haastateltava B)

Joidenkin kielitaito oli jo niin hyvä, että he kokivat vastaanottokeskuksen suomen kielen kurssin liian helpoksi. Tämän takia eräs henkilö ei osallistunut kurssille vaikka vastaanottorahasta otettiin vähennys. Aineiston mukaan koettiin, että vastaanottokeskus ei tue turvapaikanhakijoiden henkilökohtaisia opiskelun tarpeita. Opiskeluun haluttiin vaikuttaa valitsemalla oman tasoinen opiskelupaikka vastaanottokeskuksen ulkopuolelta, mutta kaikilla ei ole mahdollisuutta päästä sisään kaupungissa olevaan kouluun.

Opiskelumotivaatio vaihteli suuresti. Joillakin henkilöillä oli suurta halua ja intoa oppia uutta kieltä. Suunnitelmissa oli ammatin opiskeleminen ja eteenpäin pyrkiminen. Toisaalta osa koki opiskelun täysin merkityksettömäksi tilanteessa, jossa ei voi tietää omasta tulevaisuudestaan. Tuovisen (2001, 42) tutkielmassa havaittiin myös motivaation puutteen vaikuttavan kielen oppimiseen. On hankala motivoitua opiskelemaan kieltä kun ei tiedä onko mahdollista jäädä pysyvästi Suomeen.

Opiskelua hankaloittavia syitä oli muun muassa keskittymisvaikeudet. Oli vaikeaa keskittyä opiskelemaan, kun mielessä oli jatkuvasti ajatuksia omasta tilanteesta ja tulevaisuudesta.

Miksi sinulla on pää ei hyvä? Miksi sinun päässä paljon paikka, minun asia, minun oma asia. Siksi vaikea josku. Minä luen, mutta ei täällä (näyttää päätä) minä katsoo tämä kirja, mutta minä ei täällä (näyttää päätä) minulla on kaukana. Ei ole paikka täällä on. Miksi sinä paljon, joskus menee kotimaa, joskus okei huomenna mitä tapahtuu. Mitä minulla on tulevaisuus future. Mitä on tämä on, mitä mitä tulee minulla on. (Haastateltava D)

Opiskeluun voitiin vaikuttaa yrittämällä hakeutua itselle sopivaan opetukseen. Haastatteluissa ei mainittu opiskelemisesta vapaa-ajalla tai vastaanottokeskuksen ulkopuolisten kontaktien vaikutuksesta kielen oppimiseen.

7.7 Vapaa-aika

Turvapaikanhakijoiden käsitykset omista mahdollisuuksistaan vapaa-ajan viettämiseen vaihtelivat paljon. Odottaminen koettiin turhauttavaksi ja päivät rakenteeltaan samanlaisiksi. Jotkut henkilöt keksivät itselleen teke mistä päiviin ja kokeilivat uusia harrastuksia. Aktiiviset henkilöt yrittivät tutustua suomalaisiin ihmisiin ja he viettivät aikaa myös vastaanottokeskuksen ulkopuolella. Osa turvapaikanhakijoista puolestaan koki, ettei vapaa-ajalla ole mahdollista tehdä mitään. Omat vaikuttamismahdollisuudet koettiin mahdottomiksi pienen vastaanottorahan ja vastaanottokeskuksen syrjäisen sijainnin takia. Jotkut jatkoivat kotimaassa alkanutta harrastusta vaikka puitteet olivat muuttuneet. Tutusta musiikkiharrastuksesta haluttiin pitää kiinni, vaikka uusi rooli laulajana aiheutti epävarmuutta.

Mutta kun minulla on yksin mä kuuntelen musiikkia ja joskus mä... mä kirjoittaa laulu. Ennen minun maassa mä soittaa yksi bändi. Ja mä soittaa rummu. Ja myös mä kirjoittaa lauluja, mutta minun kaveri on laulaja. Joo, mutta nyt mä haluan sitten tee minu oma laulu. Mutta mä ei varma koska minulla ei hyvä ääni. (Haastateltava A)

Voin lukea ja kun kuuntelee musiikkia. Ja tehdä ruokaa. Joka päivä yhtä ja samaa, joka päivä. Joo joka päivä kävelemään (ystävän nimi) kanssa, minun ystävä suomalainen. Ja sunnuntaisin menemme avantoon uimaan. Järvessä. Tosi hyvä. On terveellinen. (Haastateltava B)

There is nothing here in (paikkakunnan nimi) it's a village. Money is not enough. So how do we spend our time? Just sit at home. We can do nothing.
(Täällä ei ole mitään, tämä on kylä. Ei ole riittävästi rahaa. Joten kuinka vietämme vapaa-aikamme? Vain istumme kotona. Emme voi tehdä mitään.) (Haastateltava C)

Säde Urpolan tutkielman tuloksien mukaan erilainen vastaanottokeskuksessa järjestetty toiminta koettiin tärkeänä ja sen avulla jaksettiin elämää vastaanottokeskuksessa. Turvapaikanhakijoiden omasta aktiivisuudesta oli kiinni miten järjestettyyn toimintaan osallistuttiin. (Urpola 2000, 76,77.) Haastateltujen kokemuksen mukaan vastaanottokeskus järjestää jonkin verran vapaa-ajan toimintaa. Usea haastateltu mainitsi taidekerhosta, joka kokoontui samassa tilassa missä haastattelut järjestettiin. Monet haastatelluista eivät osallistuneet järjestettyyn vapaa-ajan toimintaan. Syynä oli muun muassa yleinen väsymys. Kävi ilmi, että kerhoon ei haluta osallistua, kun muut osallistujat eivät puhu suomen kieltä. Lisäksi suomalaisia ystäviä saanut koki, ettei tarvitse erikseen järjestettyä toimintaa.

There is some drawing activity. I used to come here (kerho-huone). I'm a good drawer. It's my hobby. I used to draw when I was a child. I used to come here, you know, but I stopped coming when I got my negative decision. I stopped doing anything. No more exercise, no more activities.
(Siellä on jotain piirustustoimintaa. Minulla oli tapana käydä täällä. Olen hyvä piirtäjä. Se on harrastukseni. Minulla oli tapana piirtää kun olin lapsi. Minulla oli tapana käydä täällä, tiedätkö, mutta lopetin käymisen kun sain negatiivisen turvapaikkapäätöksen. Lopetin tekemästä yhtään mitään. Ei enää treenaamista, ei enää aktiviteetteja.) (Haastateltava C)

Kaikki jotka menevät kerhoon, eivät he eivät puhu suomi. Ehkä vähän englantia, mutta minä englantia ei minä en ymmärrä. Siksi minä en halua. Koska minulla on jo ystäviä suomalaisia suomalaista. Siksi en tarvitse. (Haastateltava B)

Osallistuminen joihinkin aktiviteetteihin on sidottua osallistumiseen koulukursseille. Eräs henkilö olisi halunnut osallistua piknikretkelle, mutta

retki oli tarkoitettu vastaanottokeskuksen kouluun osallistuville turvapaikanhakijoille eikä kyseisellä henkilöllä ollut mahdollisuutta osallistua retkelle.

Omaan vapaa-aikaan pystyi vaikuttamaan jatkamalla vanhoja harrastuksia tai kokeilemalla uutta tekemistä, käymällä kirkossa ja tapaamalla vastaanottokeskuksen ulkopuolisia ystäviä. Omaa vaikuttamista rajoittavina tekijöinä koettiin olevan väsymys, paikkakunnan syrjäinen sijainti ja rahan vähyys. Vastaanottokeskus yritti tukea vapaa-aikaa järjestämällä toimintaa, mutta kaikki eivät kokeneet sitä itselle sopivaksi. Kukaan haastatelluista ei tuonut esille toimivansa aktiivisesti jossakin yhteisössä tai jonkin asian hyväksi.

7.8 Sosiaaliset kontaktit

Turvapaikanhakijoiden sosiaalisten kontaktien määrä oli haastattelujen mukaan melko pieni. Haastatteluissa ilmeni erilaisia syitä yksinoloon. Luonnollisen sosiaalisen verkoston puute aiheutti yksinäisyyttä, mutta toisaalta saatettiin olla liian väsyneitä muodostamaan uusia kontakteja. Myös Urpolan (2000, 74) tutkimuksessa turvapaikanhakijat kokivat yksinäisyyttä ja kontaktit suomalaisten kanssa olivat vähäisiä.

Minu on vaikee asua Helsingissä ja täällä (paikkakunnan nimi), koska minä asun yksin. Minulla ei ole sukulaisia, minun perhe, minun äiti, minun sisari. Joo vaikea. Tosi vaikea elämä minulle. Tosi vaikea. Minulla ei ole sanoja. Vain joitakin tunteisin. Koska yksin. Minä yksin täällä. (Haastateltava B)

I don't like speak too much. Yes. I like stay alone. Yes. Some time with my friend. Yes. Because I don't know because now I change too much. Yes. I change much. Because now I don't speak too much. I think too much... about my life... about my decision... Yes.

(Minä en halua puhua paljon. Joo. Tykkään olla yksin. Joo. Joskus kaverini kanssa. Joo. Koska en tiedä koska olen muuttunut paljon. Joo. Olen muuttunut paljon. Koska nyt en puhu paljon. Ajattelen paljon... elämääni... turvapaikkapäätöstäni... Joo.) (Haastateltava A)

Kun on paljon ystäviä, tulee ongelma. Ei tarvitse paljon ystäviä. On vähän, se on tosi hyvä. (Haastateltava B)

Kontakteista muiden turvapaikanhakijoiden kanssa oltiin montaa mieltä. Osa koki saavansa samassa elämäntilanteessa olevilta tukea. Osa taas kaipasi rauhaa ja pyrki välttelemään muita turvapaikanhakijoita. Muiden turvapaikanhakijoiden oleskelulupapäätökset vaikuttivat myös sosiaalisiin suhteisiin ja muiden tilannetta verrattiin omaan tilanteeseen. Mikäli joku oli saanut positiivisen luvan, se saattoi aiheuttaa kateutta. Myös Tuovisen tutkielmassa huomattiin samasta lähtömaasta tulleen turvapaikanhakijan negatiivisen turvapaikkapäätöksen aiheuttavan pelkoa omasta mahdollisuudesta jäädä Suomeen (Tuovinen 2001, 43).

Kun minä olen yksin... mä ajattelen paljon asia. Joo. Kun minä olen minu kaveri (samassa asunnossa asuva turvapaikanhakija) kanssa ja mä keskystelen joo kaikki stressi menee... Mutta kun minä olen yksin ja mä ei teen öö mitää mä tulee nopeasti... ajattelee. (Haastateltava A)

I try not to interact so much with asylum seekers. Because like I said, I'm psychologically tired. I need peace and quiet. I'm not in mood sitting with people all the time. Without noises and everything. I try to avoid them most of the time. (En yritä olla paljoa vuorovaikutuksessa turvapaikanhakijoiden kanssa. Koska kuten sanoin, olen psyykkisesti väsynyt. Tarvitsen rauhaa ja hiljaisuutta. En ole sillä tuulella, että istuisin ihmisten kanssa koko ajan. Ilman ääniä ja kaikkea. Yritän vältellä heitä suurimmaksi osaksi.) (Haastateltava C)

Vastaanottokeskuksen ulkopuolisia kontakteja oli vähän, mutta niitä pidettiin tärkeänä. Ystävyys-suhteiden muodostuminen yli kieli- ja kulttuurirajojen koettiin haastavaksi ja usein suomalaiset koettiin ujoina ja vaikeasti lähestyttävinä. Mikäli suomalaisiin oli saatu kontakti, oltiin mieluummin heidän kanssaan kuin muiden turvapaikanhakijoiden kanssa. Jos ystävyys-suhteita suomalaisiin oli syntynyt, kieleen liittyvissä kysymyksissä käännyttiin ennemmin suomalaisten ystävien kuin vastaanottokeskuksen henkilökunnan puoleen.

Minulle on kiinnostavaa puhua ja kävelen kävelemän vain minun ystävä suomalaisia minun ystäviä, koska toisia ihmisiä (muista maista) minulla ei ole puhu heidän kanssa. Joo eri kieli ja eri kulttuuri. Kaikki kaikki eri. Kaikki eri. Minulle on kiinnostava suomalaisia, koska... miten voin sanoa, koska melkein kaikki on sama. Minulle on helppo heidän kanssa. (Haastateltava B)

Minä joskus minä mene kirkkoon. Sitten tavata suomilainen kanssa. Mutta minä sanoi sinua, ujo (haastateltava on). Ei nopeasti ei tule kaveri. (Haastateltava D)

Kaikki kaikki suomalainen on ujoja joo mutta tämä. Vähän ihmiset ei hän keskustele. (Haastateltava A)

Yksi haastateltava koki kaikkien helsinkiläisten puhuvan englantia, mutta harmitteli, kun paikallisen kylän asukkaat puhuivat vain suomea. Muuten omaa kielitaitoa ei mainittu sosiaalsiin suhteisiin vaikuttavana tekijänä.

Haastateltavien joukossa oli myös rasismia kohdanneita henkilöitä. Rasismia oli kohdattu vähän ja se aiheutti pohdintaa yhtäläisistä oikeuksista suomalaisten kanssa. Loukkaava nimittely julkisella paikalla tuntui pahalta, mutta samalla turvapaikanhakija pohti rasismia esiintyvän joka maassa eikä siten ottanut loukkauksia henkilökohtaisesti.

Vastaanottokeskuksen koettiin tukevan sosiaalisia kontakteja keskustelukerhon avulla. Säännöllisessä keskustelukerhossa käyvät suomalaiset koettiin ystäviksi vaikka he olivatkin selvästi turvapaikanhakijaa vanhempia.

Sosiaalisia kontakteja turvapaikanhakijoilla oli vähän. Suomalaiset koettiin vaikeasti lähestyttäviksi ihmisiksi. Haastatteluissa ei mainittu mitä itse voisi tehdä suomalaisten tuttavien löytämiseksi.

7.9 Tietous suomalaisesta yhteiskunnasta ja turvapaikanhakijan oikeuksista

Haastateltujen henkilöiden kokemus riittävästä tietoudesta liittyen turvapaikanhakijan elämiseen Suomessa vaihteli. Jotkut kokivat tietävänsä tarpeeksi väliaikaisen oleskelun aikana tarvittavia asioita. Tarvittaessa tietoa osattiin etsiä itse internetistä. Jollain oli kokemus tiedon riittämättömyydestä mutta heillä ei välttämättä ollut motivaatiota tutustua aiheeseen tarkemmin muun muassa tulevaisuuden epävarmuuden takia.

I know little about your country. Yes. I know little. Because sometime I want to know something go to Google.
(Tiedän vähän sinun maastasi. Joo. Tiedän vähän. Koska joskus haluan tietää jotain menen Googleen.) (Haastateltava A)

Having a positive decision means you will stay in Finland and you need this information. But if you have a negative decision...What's the use? You don't know if you will stay or not.
(Jos on positiivinen päätös, se tarkoittaa että voit jäädä Suomeen ja tarvitset tätä tietoa. Mutta jos sinulla on kielteinen päätös... Mitä hyötyä siitä on. Et tiedä jäätkö Suomeen vai et.) (Haastateltava C)

Vastaanottokeskuksesta annetun tiedon määrä koettiin ristiriitaisena. Aineiston mukaan osa haastatelluista kokee koulun antavan riittävästi tietoa suomalaisessa yhteiskunnassa elämisestä. Osan mielestä tietoa ei saa ollenkaan. Kaupungissa koulua käyvä turvapaikanhakija kokee saavansa koulusta riittävästi tietoa.

7.10 Vastaanottokeskus turvapaikanhakijan tukena

Osa koki mahdollisena saada tarvittaessa apua vastaanottokeskuksesta. Eräs henkilö piti hyvänä asiana, että työntekijä kävi ajoittain asunnossa katsomassa onko kaikki hyvin.

Vastaanottokeskuksen koettiin välillä vaikeuttavan asumista vaikka vastaanottokeskuksen tehtäväksi koettiin pyrkimys tilanteen helpottamiseen. Aineiston mukaan koettiin, että vastaanottokeskuksella olisi valtaa tehdä asioita, mutta he eivät halua. Erään kokemuksen mukaan tietystä kulttuuriryhmästä tulleet saavat parempaa palvelua kuin toiset. Joidenkin kokemus-

ten mukaan ajateltiin, että työntekijät eivät ymmärrä turvapaikanhakijoiden haastavaa tilannetta.

Avun pyytäminen koettiin hankalaksi. Työntekijöiden toimistolle mentiin vasta, kun asiasta ei selvitty yksin. Apua pyydettiin mieluummin suomalaisilta ystäviltä, jos niitä oli. Vastaanottokeskuksen ja turvapaikkapäätöksiä tekevien viranomaisten roolin eroteltiin selkeäksi. Koettiin, että vastaanottokeskus ei voi auttaa missään, kun he eivät voi vaikuttaa turvapaikkapäätökseen. Jotkut kokivat, ettei heitä kohdata riittävästi ja heiltä ei kyttä riittävästi kuulumisia eikä aina tervehditä.

Kaikkia haluaa tarvii vastaanottokeskus apua, mutta ei voi apua minu. Miksi? Tämä asia ei vastaanottokeskusasia. Eri asia. Ei apua minua minä tiedän. (Haastateltava D)

Minä yritän ei tulee sinne. Jos on jotain ei pikaisesti, yritän en tulla. Joo vain tärkeä asia. Vai silloin minä menen. Minä en halua mennä sinne. (Haastateltava B)

Vastaanottokeskuksen rooli turvapaikanhakijan osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien tukena käsitettiin vähäiseksi. Eri teema-alueisiin liittyvät käsitykset ulkopuolisesta tuesta koskivat lähinnä turvapaikanhakuprosessiin liittyvien rakenteiden vaikutusta. Haastateltavilla oli kokemuksia laitospaikoista vastaanottokeskuksista, joissa he ovat olleet ennen odotusajan vastaanottokeskukseen tuloa ja vuorokauden ympäri auki olevaa toimistoa muisteltiin kaivaten. Vastaanottokeskuksen toiminta koettiin tärkeäksi yksilön kohtaamisen ja henkilökohtaisen huomioimisen kannalta.

7.11 Suhtautuminen viranomaisiin ja turvapaikanhakuprosessin järjestelmään

Viranomaisten toiminnasta on monenlaisia käsityksiä. Turvapaikanhakija ei juuri voi vaikuttaa viranomaisten päätökseen turvapaikasta. Osa koki viranomaiset pelottavina tai arvaamattomina toimijoina, jotka kohtelevat turvapaikanhakijoita epäreilusti. Osa henkilöistä koki kohtaamiset poliisin kanssa neutraalina. Osa tunsu halua oikaista viranomaisten käsityksiä ja halua varmistaa että on tullut ymmärretyksi oikein.

I'm talking about police and the authorities that you know decide about the refugees. If they consider refugees as humans, then there are no human rights.

(Puhun poliisista ja turvapaikanhakijoiden päätöksistä päätävistä auktoriteeteista. Jos ne ajattelevat pakolaiset ihmisinä, niin ihmisoikeuksia ei ole.) (Haastateltava C)

Now I feeling normal. Yea. Because now every time I go there interview. Yes. But when the first time I come here yes of course I am afraid. I am scared. But but... is coming every time yes... and now is only always normal. I feeling normal.

(Nyt minusta tuntuu normaalilta. Joo. Koska nyt joka kerta menen haastatteluun. Mutta kun ensimmäistä kertaa menin

sinne, olin tietysti peloissani. Mutta nyt se on aina tavallista. Tuntuu normaalilta.) (Haastateltava A)

Joskus joskus minä haluan mennä polisille. Ja puhua mitä miksi. Joo joskus haluan nousen ja heti pukea vaatteet ja mennä poliisille. Ei tiedä, mutta joo on totta. Ei tiedä miksi he eivät usko minulle. (Haastateltava B)

It's okay if you suffer like couple of months. But two years and seven months. And they they gave you negative decision which makes your psychology from zero below zero. This is unbearable.

(On okei kärsiä muutamia kuukausia. Mutta kaksi vuotta ja seitsemän kuukautta. Ja he antavat sinulle negatiivisen päätöksen, mikä muuttaa mielenlaatusi nolasta nollan alapuolelle. Tämä on sietämätöntä.) (Haastateltava C)

7.12 Ymmärtäminen

Haastattelun loppuksi jokaiselta henkilöltä kysyttiin kokemuksia kielen vaikutuksesta vastaamiseen. Henkilöillä oli suurimmaksi osaksi kokemus ymmärryksestä ja ymmärretyksi tulemisesta. Hyvästä kokemuksesta huolimatta on mahdollista että jotkin asiat käsitettiin väärällä tavalla tai kerrota jäi suppeaksi.

No (ei sanonut kaikkea), but I try speak little. Little word. Because I don't like to speak too much.

(Ei mutta yritän puhua vähän. Pieni sana. Koska en tykkää puhua paljon.) (Haastateltava A)

Joo minä ymmärsin. Melkein kaikki minä ymmärsin heti. Mutta minä en ymmärtänyt, heti kysyin sinulle, minä en ymmärrä. Mutta koko kaikki ymmärsin. (Haastateltava B)

I want to say more, but I know you don't have much time, so I can't say everything I want to.

(Haluan sanoa enemmän, mutta tiedän että sinulla ei ole paljon aikaa, joten en voi sanoa kaikkea mitä haluaisin.) (Haastateltava C)

Ei paljon vaikea. Minä kaikki kerroin. Kaikki minä ymmärrä. (Haastateltava D)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyötä varten haastatelluilla henkilöillä oli yksilöllisiä ja välillä keskenään päinvastaisia käsityksiä osallisuudesta. Siinä missä joku tunsivat voivansa tehdä ja vaikuttaa, joku ajatteli, ettei tilanteessa ollut mahdollisuutta toimia haluamallaan tavalla. Välillä tiedettiin miten olisi voinut toimia, mutta esimerkiksi heikon motivaation tai henkilökohtaisten ominaisuuksien takia ei toimittu. Tutkimusotos oli pieni eikä neljän henkilön kokemuksia voi yleistää. Tulokset kuvastivat kokemusten moninaisuutta ja tuen tarpeen yksilöllisyyttä.

Käsitys ja toiminta erosivat ajoittain. Esimerkiksi henkilö, jolla oli vastaanottokeskuksen ulkopuolisia kontakteja ja hyvä suhde samassa huoneessa asuvan turvapaikanhakijan kanssa, koki olevansa yksinäinen. Toinen ei maininnut yksinäisyyttä ollenkaan, vaikka hänellä ei ollut kovin paljoa kontakteja muihin ihmisiin. Ulospäin näkyvä toiminta voi siis poiketa turvapaikanhakijan omasta käsityksestä.

Osallisuuden käsitykseen oli erilaisia perusteluja ja ne vaihtelivat eri teemojen kohdilla. Usea henkilö toi monessa kohdassa esille henkisen hyvinvoinnin vaikutuksen omaan osallisuuteen. Joidenkin teemojen kohdalla vaikeuksien nähtiin johtuvan enimmäkseen muista, esimerkiksi turvapaikanhakuprosessiin tai muihin turvapaikanhakijoin liittyvistä syistä.

Haastatelluilla ihmisillä oli erilaisia taustoja ja heillä on voinut olla erilaisia käsityksiä osallisuudestaan jo ennen Suomeen tuloa. Korkeasti koulutettu henkilö ja suoraan vanhempien kotoa pakomatkalta lähtenyt henkilö ovat voineet tottua eri tavalla olemaan vastuussa omista valinnoistaan. Elämänmuutos suhteessa aiemmin koettuun oli siis erilainen eri ihmisillä. Eri kulttuureissa voi olla erilaisia käsityksiä osallisuudesta esimerkiksi naisten ja miesten välillä. Asuminen muiden kanssa voidaan kokea erilaisena jos on lähtöisin kollektiivisesta tai individualistisesta kulttuurista. Myös haastateltavien ikä on voinut vaikuttaa vastauksiin.

Odottamisen tunne korostui, jos turvapaikanhakija oli lähtömaassaan ollut töissä tai opiskelemissa ja kontrasti odottamiseen oli suuri (Urpola 2000, 77). Myös tässä opinnäytetyössä kaksi henkilöä kertoi suuren muutoksen kotimaassa ja Suomessa asumisen välissä olevan yksilöllinen. Molemmat kotimaassaan työelämässä olleet kokivat odottamisen erittäin turhauttavana. Hyvän toimeentulon jälkeen vastaanottorahalla eläminen tuntui vaikealta.

Yusuf Omer Abdi on perehtynyt somalipakolaisiin vastaanottokeskuksessa. Hän jaottelee vastaanottokeskuksessa asuvien ongelmia kahdella eri tavalla. Ongelmat voidaan jakaa joko pakolaisuutta ennen syntyneisiin ongelmiin ja pakolaisuuden jälkeen alkaneisiin ongelmiin. Toinen tapa on jaotella ongelmat vastaanottokeskuksissa asuvien itse aiheuttamiin ongelmiin ja heistä riippumattomiin ongelmiin. (Tuovinen 2001, 40.) Tässä

opinnäytetyössä turvapaikanhakijat pohtivat itse molempien tekijöiden vaikutuksia.

Tässä opinnäytetyössä kotimaan kokemukset ja odottamisen turhautuminen tulivat jatkuvasti esiin vastauksissa vaikka kysymykset oli kohdennettu käytännön arkeen. Tuovisen tutkielman mukaan turvapaikanhakijat kokivat turvapaikkapäätöksen odottamisen kokemisen raskaana ja ilman oleskelulupaa olemisen jopa epäinhimillisenä. Turvapaikanhakijoiden vaikeudet johtuivat vastaanottokeskuksesta ympäristönä ja turvapaikanhakijan suuressa muutoksessa olevasta elämäntilanteesta kotimaan historian ja epävarman tulevaisuuden välissä. Tuovisen mukaan ydinperheen läsnäolo ylläpiti hyvinvointia ja toimintakykyä. (Tuovinen 2001, 46, 97, 72.) Tätä opinnäytetyötä varten haastatellut henkilöt olivat tulleet Suomeen yksin. Oman perheen läsnäolon puute saattoi vaikuttaa olotilaan heikentävästi.

Turvapaikanhakijat kokivat olevansa pääosin yksinäisiä eikä heillä ollut kovin paljoa vastaanottokeskuksen ulkopuolisia kontakteja. Tuovisen tutkielmassa on päätelty yksinäisyyden tunteen johtuvan muun muassa kieli- taidottomuudesta ja oman etnisen ryhmän puuttumisesta ympäriltä (Tuovinen 2001, 43). Yksinäisyydestä huolimatta samassa asunnossa asuvat turvapaikanhakijat koettiin useimmiten omaa elämää häiritsevinä.

Maslowin (1970) tarvehierarkiassa fysiologisten tarpeiden ja turvallisuuden koettiin olevan ensisijaisia tarpeita ja pohjana muulle. Osa fysiologisista tarpeista, kuten ravinnon ja veden saanti oli turvattu ja vastaanottokeskus ympäristönä koettiin turvalliseksi. Opinnäytetyön haastatteluissa tuli jatkuvasti esiin psyykkisen pahoinvoinnin negatiivinen vaikutus erityisesti nukkumiseen. Henkinen hyvinvointi on olennainen osa terveyttä, joka on fysiologinen tarve. Perustarpeiden puuttuessa on hankala pohtia korkeampien tarpeiden toteutumista. Maslowin (1970) tarvehierarkiassa sosiaaliset tarpeet ovat järjestyksessä puolivälin kohdilla (kts. kuva 1). Turvapaikanhakijoiden vähäiset sosiaaliset kontaktit saattoivat johtua siitä, että fysiologiset tarpeet eivät olleet toteutuneet täysin, eikä sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseksi ollut suurta motivaatiota.

Tämän opinnäytetyön aineiston perusteella turvapaikanhakijat kokivat voivansa vaikuttaa erityisesti syömiseen ja vapaa-ajan viettoon, mikäli väsymys ja voimavarojen puute eivät estäneet sitä. Asumisen viihtyvyyteen, opiskeluun ja sosiaalisiin kontakteihin koettiin olevan mahdollista vaikuttaa osittain. Turvapaikanhakuprosessi, heikko terveys ja motivaation puute heikensivät oman vaikuttamisen mahdollisuuksia.

Haastattelut tehtiin hajasijoitetussa vastaanottokeskuksessa, jossa turvapaikanhakijat asuivat tavallisissa vuokra-asunnoissa ja vastaanottokeskuksen toimisto oli auki toimistotyöaikana. Työntekijöiden tuki ei ollut saatavissa ympärivuorokautisesti, mikä edellytti turvapaikanhakijoilta omatoimisuutta. Vaikka haastattelu koski vain nykyhetkeä, useat henkilöt vertasivat hajasijoitettua vastaanottokeskusta laitospäiväkeskuksiin, joissa he olivat asuneet ennen. Osa koki henkilökunnan jatkuvan läsnäolon tarpeelliseksi. Osa taas käytti mahdollisimman vähän vastaanottokeskuksen pal-

veluja ja pyrki saamaan mahdollisen avun muualta kuin vastaanottokeskuksen henkilökunnalta.

Aikaisempien vastaanottokeskusten kokemukset saattoivat sekoittaa haastatteluhetken vastaanottokeskukseen. Nykyisen odotusajan vastaanottokeskuksen antamaa tukea verrattiin laitospöytästä vastaanottokeskuksista saatuun tukeen. Nyt hajasijoitetussa vastaanottokeskuksessa vapautta ja vastuuta on enemmän itsellä.

Aineiston mukaan tiedettiin, että vastaanottokeskus ei voi vaikuttaa turvapaikanhakuprosessin etenemiseen. Pääosin vastaanottokeskuksesta toivottu tuki oli realistista. Joskus vastaanottokeskukselta odotettiin toimenpiteitä, mihin vastaanottokeskuksella ei ole mahdollista vaikuttaa. Kaksi haastateltavaa kertoi kuinka he eivät halua kysyä apua vastaanottokeskukselta, joten aina vastaanottokeskuksen tukea ei edes yritetty hyödyntää.

Ulkopuolelta tulevia osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä koettiin olevan paljon ja ne koskivat lähinnä turvapaikanhakuprosessiin liittyviä asioita, kuten vastaanottorahan määrää, turvapaikkaprosessin hitautta tai muita asioita, kuten vastaanottokeskuksen sijaintia tai suomalaisia ihmisiä. Vastaanottokeskuksen rooli osallisuuden tukemisessa jäi liian vähälle huomiolle. On mahdollista että vastaanottokeskus nähtiin vain yhtenä ulkopuolisena vaikuttajana muiden lomassa.

Vastaanottokeskuksessa koulu ja terveystalvelut koettiin hyvänä ja luotettavana. Positiivista oli myös työntekijöiden ajoittaiset vierailut kotona. Muiden kanssa asumisen käsitettiin rajaavan osallisuutta. Eri tapoihin ja eri päiväryhmiin tottuneet samassa asunnossa asuvat henkilöt vaikuttivat väistämättä toistensa elämään.

Haastatellut turvapaikanhakijat olivat haastatteluhetkellä asuneet Suomessa keskimäärin 21 kuukautta. Monella oli taustalla jo yksi negatiivinen turvapaikkapäätös. Haastateltavien turvapaikkaprosessi oli siis kestänyt pidempään kuin keskimääräinen turvapaikanhakuprosessi Suomessa. Pitkä odotusaika saattoi lisätä odottamisesta johtuvaa turhautuneisuutta.

Haastattelut olivat negatiivissävytteisiä. Esille tuotiin paljon omaa osallisuutta rajoittavia tekijöitä, mikä voi johtua muun muassa koettujen mahdollisuuksien puutteesta. Ennen haastatteluja jokaiselle osallistujalle kerrottiin, että opinnäytetyön haastattelulla ei ole vaikutusta heidän turvapaikkaprosessiinsa. Tästä huolimatta haastattelun saatettiin kokea voivan nopeuttaa turvapaikanhakuprosessia kritisoidulla, vaikenemalla tai kehumalla asioita.

Haastateltavilla oli kova puhumisen tarve. Kotimaan kokemukset ja pitkän turvapaikanhakuprosessin vaikutukset heijastuivat turvapaikanhakijoiden arkipäivään. Osallisuuden kokemuksia verrattiin aikaisempaan elämään. Nykytilanteen ymmärtäminen ilman menneisyyden kontekstia ei antaisi kokonaisvaltaista kuvaa turvapaikanhakijan kokemuksista. Yksittäisten arjen asioiden merkitys tuntui olevan pieni, kun elämäntilanne kokonaisuudessaan oli niin haastava.

Kattavampia tuloksia tutkimustehtävän aiheesta olisi saanut haastattele-
malla samat henkilöt vielä toiseen kertaan ja tarkentamalla kysymyksiä.
Opinnäytetyössä käsitellyt teemat olivat laajoja eikä niihin päästy pureu-
tumaan yksityiskohtaisemmin. Monesta teemasta ja niiden vaikutuksesta
turvapaikanhakijan arkeen voisi tehdä oman jatkotutkimuksen. Haastatel-
luilla turvapaikanhakijoilla oli erilaisia kokemuksia erityisesti mahdolli-
suuksista viettää vapaa-aikaa ja tämä olisi mielenkiintoinen aihe uudelle
tutkimukselle.

Tämän opinnäytetyön tulokset ovat hyvin samankaltaisia kuin aiemmin
mainituissa Tuovisen ja Urpolan pro gradu -tutkielmissa. Jatkotutkimuk-
sen voisi tehdä jälkikäteen entisten turvapaikanhakijoiden käsityksistä
koskien vastaanottokeskuksessa vietetyn ajan aikaista osallisuutta. Lisäksi
voisi myös tutkia, miten vastaanottokeskuksessa vietetty aika vaikuttaa
myöhempään kotoutumiseen.

Monissa vastauksissa turvapaikanhakijoiden elämään vaikutti asuminen
yhdessä muiden turvapaikanhakijoiden kanssa. Erilaisia elintapoja, sii-
vouskäsityksiä ja päivärytmejä omaavien ihmisten asumista samassa huo-
neistossa ilman yhteistä kielitaitoa kuvattiin haastavaksi. Jatkotutkimukse-
na voisi tutkia laajemmin elämistä soluasunnossa samaan asuntoon sijoit-
tettujen eri maista lähtöisin olevien henkilöiden kanssa.

Tässä opinnäytetyössä vastaanottokeskuksen vaikutus turvapaikanhakijoi-
den osallisuuteen jäi vähäiseksi. Jatkossa voisi tutkia miten vastaanotto-
keskuksen toiminta vaikuttaa turvapaikanhakijan osallisuuteen. Jatkotut-
kimuksen voisi tehdä myös yksilöllisen neuvonnan vaikutuksesta osalli-
suuden tukemiseksi.

LÄHTEET

E-mentoring. Avoin oppimisympäristö työllistymisen edistämiseksi. Viitattu 26.5.2014. <http://employability.e-mentoring.eu/test1s/description/FI>

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University press.

Jokinen, E. 205. Aikuisten arki. Helsinki: Oy yliopistokustannus HYY yhtiymä.

Jussila, M. 2012. Turvapaikanhakijoiden majoitusjärjestelmän kehittämissu ehdotus Maahanmuuttovirastolle. Tampereen ammattikorkeakoulu. Yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelma, ylempi AMK. Opinnäytetyö.

Kempainen, V. 2012. Turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden nuorten kokemuksia kansanopistosta. Paikan merkityksiä maahanmuuton alkuvaiheessa. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. Pro gradu-tutkielma.

Keskinen, S. & Vuori, J. 2012. Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Keskinen, S., Vuori, J. & Hirsiaho, A. (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenesprint, 7-35.

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta. 746/2011. 17.6.2011. Maahanmuuton vuosikatsaus 2012, 11. Sisäasiainministeriö. Viitattu 22.2.2014. http://www.migri.fi/download/43811_43667_Maahanmuuton_tilastokatsaus2012_web.pdf?651d278892fbd088

Maahanmuuttovirasto 2014a. Kiintiöpakolaiset. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 22.2.2014 http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset

Maahanmuuttovirasto 2014b. Kiintiöpakolaisten valinta. Kiintiöpakolaiset. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 22.2.2014. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset

Maahanmuuttovirasto 2014c. Turvapaikan hakeminen. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 22.2.2014. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen

Maahanmuuttovirasto 2014d. Turvapaikka-asiat 2013. Tilastokatsaukset ja -analyysit turvapaikka-asioista. Turvapaikka- ja pakolaistilastot. Tilastot. Tietoa virastosta. Viitattu 22.2.2014.

http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka_ ja_pakolaistilastot

Maahanmuuttovirasto 2014e. Turvapaikkahakemuksen jättäminen. Turvapaikan hakeminen. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 22.2.2014. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/hakemuksen_jattaminen

Maahanmuuttovirasto 2014f. Tutkimatta jättäminen. Hakemuksen käsittely. Turvapaikan hakeminen. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 22.2.2014. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/hakemuksen_kasittely/tutkimatta_jattaminen

Maahanmuuttovirasto 2014g. Turvapaikkapuhuttelu. Turvapaikan hakeminen. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 22.2.2014. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/turvapaikkapuhuttelu

Maahanmuuttovirasto 2014h. Oleskelulupa muulla perusteella. Päätös. turvapaikan hakeminen. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 23.2.2014. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/paatos/oleskelulupa_muulla_perusteella

Maahanmuuttovirasto 2014i. Nopeutettu menettely. Hakemuksen käsittely. Turvapaikan hakeminen. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 22.2.2014. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/hakemuksen_kasittely/nopeutettu_menettely

Maahanmuuttovirasto 2014j. Vastaanottokeskukset. Vastaanotto toiminta. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 25.2.2014. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanotto toiminta/vastaanottokeskukset

Maahanmuuttovirasto 2014k. Tilastokatsaus vastaanotto 2013. Vastaanotto tilastot. Tilastot. Tietoa virastosta. Viitattu 25.2.2014. http://www.migri.fi/download/50609_Tilastokatsaus_vastaanotto_2013.pdf?51e22cea88f7d088

Maahanmuuttovirasto 2014l. Vastaanottoraha. Vastaanotto toiminta. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 9.3.2014. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanotto toiminta/vastaanottoraha

Maahanmuuttovirasto 2014m. Muutoksenhaku. Päätös. Turvapaikan hakeminen. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 14.5.2014. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/paatos/muutoksenhaku

Maslow, A. 1970. Motivation and personality. New York: HarperCollins Publishers. 3. painos.

Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 1. laitos, 1.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Miettinen, M., Jokinen, R & Mikkonen, M. 2013. Monikulttuurinen ohjaus turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksessa – työskentelyä välitilassa. Teoksessa Korhonen, V. & Puukari S. (toim.) Monikulttuurinen ohjaus ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS –kustannus.

Nivala, E. 2008. Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Snellman-instituutin A-Sarja 24/2008. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nivala, E. 2010. Osallistuminen sosiaalisen toiminnan periaatteena. Teoksessa Hämäläinen, J. (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. 2010. Suomen sosiaalipedagoginen seura, 111-121

Pakolaiset ja turvapaikanhakijat. Maahanmuutto. Viitattu 25.2.2014. http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/pakolaiset_ja_turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijalle_maksettava_vastaanottoraha

Pakolaisneuvonta ry 2013. Turvapaikanhakijan asema. Viitattu 25.2.2014. <http://www.pakolaisneuvonta.fi/?lid=66>

Sisäasiainministeriö 2014a. Turvapaikanhakijat. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat. Maahanmuutto. Viitattu 25.2.2014. http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/pakolaiset_ja_turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijat

Sisäasiainministeriö 2014b. Turvapaikanhakijalle maksettava vastaanottoraha. Turvapaikanhakijat. Viitattu 25.2.2014. http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/pakolaiset_ja_turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijalle_maksettava_vastaanottoraha

Suoninen, E., Pirttilä-Backman, A., Lahikainen, A. & Ahokas, M. 2010. Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.

Taruvuori, K. 2010. Arvoja ja elämänhallintaa vankilassa. Teoksessa Kurki, L., Kurki-Suutarinen, S. & Taruvuori, K. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 59-132.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuovinen M. 2001. Toimijat ja odottajat. Turvapaikanhakijoiden käsityksiä arjesta vastaanottokeskuksessa. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2014. Ensi vuoden pakolaiskiintiössä otetaan vastaan 500 syyrialaispakolaista. Tiedotteet. Viitattu 22.2.2014.

http://www.tem.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotearkisto/vuosi_2013?113256_m=112276

Urpola, S. 2000. Pakolaisuus on kuin syntyisi uudelleen - vastaanottokeskus turvapaikanhakijan elämänhallinnan tukijana. Oulun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, luokanopettajakoulutus. Pro gradu -tutkielma.

Virtanen, J. 2006. Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 1. laitos, 1.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

HAASTATTELURUNKO

Aluksi

- Mitä kuuluu?
- Minkälainen elämäntilanteesi on nyt?
- Kuina kauan olet ollut Suomessa/ kuinka kauan turvapaikanhaku-prosessi on kestänyt?
- Kuinka kauan olet ollut kyseisessä vastaanottokeskuksessa?

Teemat, jokaisesta temasta kysytty miten kokee itse voivansa vaikuttaa asiaan ka miten kokee vastaanottokeskuksen vaikuttavan asiaan

- Asuminen
- Syöminen
- Nukkuminen
- Terveys
- Opiskelu- ja työtoiminta
- Vapaa-aika
- Turvallisuus
- Tietous turvapaikanhakijan oikeuksista ja velvollisuuksista
- Tietous suomalaisesta yhteiskunnasta
- Muut turvapaikanhakijat
- Kontaktit suomalaisten kanssa
- Kontaktit viranomaisten kanssa

Lopuksi

- Miltä kysymykset tuntuivat?
- Miten kieli vaikutti vastaamiseen?
- Kiitokset